

М. И. КАЛИНИН

**ШЭМЭР-ШАМЫЧЛАН
СОВЭТ ВЛАСТЬ МОМ ПУЭН**

242
—
700

МАРГОСИЗДАТ 1937 ЙОШКАР-ОЛА

Handwritten text, possibly a title or header, including the word "THE" and other illegible characters.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

Шэмэр-А
3-17

ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

М. И. КАЛИНИН

ШЭМЭР-ШАМЫЧЛАН
СОВЭТ ВЛАСТЬ МОМ ПУЭН

МАРГОСИЗДАТ 1937 ЙОШКАР-ОЛА

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Лишыл шушаш жапыштэ Совет Ушэмысэ чыла калык, 18 ийготаш гыч тўналын, пўрйэн дэн ўдрамаш-шамыч, тўр вик сайлымаш дэнэ тайнэ голосоватлэн шкэнжын прэдставитэльжэ-шамычым СССР Вэрховный Советыш сайлаш тўналыт.

Чыла рэспублик, край да областьлаштэ кизыт сайлымаш ончылсо кампаний шарлэн. Вашкэ Вэрховно Совет дэпутатыш кандидат-шамычым выставлятлымаш да обсуждатлымаш, Совет Ушэм калык ончылно шогышо политический дэн экономический проблем-шамычым обсуждатлымаш тўналэш; властын начар ыштышэ органжэ-шамыч да совет-шамычын йўрдымў пашайэнгышт-шамыч массын путырак чот критикашкыжэ вэрэштыт. Шонаш кўлэш, йатыр случайыштэ мэ антисоветский элэмент-шамычын вылазкыштымат ваш лийына.

Всеобщо, вик да тўр сайлымаш права нэгызэш тайнэ голосоватлэн сайлымаш Совет Социалистический стройым адак кугунрак пэнгыдэмда.

Сайлымаш ончылсо погынымашлаштэ миллионло сайлышэ-шамыч Совет элын эртымэ корныжлан итогым ышташ тўналыт.

Шкэнжын коло ий годсэк илымаштыжэ СССР калык-шамычлан Совет власть мом вара пуэн? Совет Ушэм калык-шамыч Совет строй жапыштэ мом ыштэн шуктэныт? Чынакшым, Совет Ушэм калык-шамыч властын Советский формыжо годым коммунистический партий вуйлатымэ дэн мом ыштэн шуктэныт?

Коло ий—йэн-шамычын илышыштан изи срок огыл. Но госудаствылан, тудын кушшашыжлан тидэ пэш шагал, вэт калыкын кушмыжо посна йэнгын кушмыж дэч йатыр эркын кайа.

Йэвропо дэн Амэрикин эн культурно калыкыштын кушмыштым мэ ончалына гын, тидэ кушмаш кузэ эркин каймым ужна, да ончык тудо кэч кунамжак ок кайэ Историйыштэ цэлый калыкын дэградаций случайжэ шагал огыл, а йужгунам нунын исторический арэна гыч пұтыньэк йомашыштат лийэдэн. Тидым каласаш гынат сита, Китай ала кунам ожно тұньаштэ культурно государствэ-шамыч гыч иктыжлан шотлалтын. А кызыт? Кызыт Китай, шуко миллион насэлэнийан пэш кугу тэрриторийжэ уло гынат,— тугэ гынат, тидэ вараш кодшо эл, тудым наживэ цэль дэнэ империалистический хищник-шамыч эксплуатироватлат да ужашлан кушкэдылыт. Калыкын корныжым ончэн лэкшашлан тудын лэкмэ положэныжым шинчаш кұлэш.

Тэвэ тыгэ, СССР калык-шамычлан Совет власть мом вара пуэн? Мый шонэм, Совет властын калыкклан пумыжо гыч главныйжэ, рэшайущийжэ да тўнжб—тидэ тудо, Совет Ушэм калык-шамыч кугуж гыч лишыл кодшо жапыштэ забитый да эксплуатируйэмый улшо шагал числэнийжэ мартэк, шкэныштын собствэннэ благополучийыштан оза лийыныт. Нуно собствэннэ пийалыштым тапташ йўным налыыч. Эксплоататор класс-шамыч пудырталтыныт да пытаралтыныт, а нунын дэн кризис-шамыч, пашадымылык, кұчызылык да массым разоритлымаш пытаралтыныт; айдэмэ айдэмым эксплуатироватлэн кэртшаш йўн пытарымэ. Колхоз крэстьянствэ кулак дэн помэщик-шамычын эксплуатацийышт гыч утарымэ вэлэ огыл, но мландэ да кызытсэ жапысэ тэхникэ дэнэ обеспэчитлымэ. Тошто Россий „калык-шамычын тьурмашт“ ыльэ, СССР—калык-шамычын кэлшымаш эл.

СССР пашазэ дэн крэстьян-шамыч шкэныштын пийалыштын йэдинствэннэ озашт улмо нэргэн чыла тидэ ок ойло мо? Нигбланат тидэ пийалым шупшын налаш ок вэрэшт! Совет элын чыла калыкшат изыжгэ кугужгэ чыла шкэнжын вийжым совет мландын нэприкосновенностьшо вэрч, Ленинын—Сталинын пашашт вэрч, коммунизмын сэнгышашыжэ вэрч пуа. Совет Ушэм калык-шамыч шкэныш-

тын пийалыштым ышкэ кидыштышт кучат. Нунун энэргийышт, вольашт, настойчивостьышт, пашалан способностьышт да пашаштэ упорстышт гыч нунун материальнэ обеспэченностьышт да кукшў культур уровэньышт зависитлалт шога.

Тидэ пэш кугу благо! Мландэ шар умбалнэ ик калыкынат тидэ йднжб укэ. Тудо тидын дэч лишитлалтын, тудо капиталистичэский господство шынчыр дэнэ куктымо, тудо— капиталистичэский общэстын рабшэ да шкэнжын материальнэ кукшытшб дэн культурно кушмашыжым сущэствэннэ вашталтэн кэртмаш влианьэ дэч лишитлалтын.

Совет Ушэмыштэ пашазэ, крэстыян дэн трудовой интэллигенцийын крэдал налмышт тудланак значитэлынэ, тидэ нунун пырля ыштымэ паша рэзультатышт. Коллэктивнэ паша, Совет Ушэмын пойанлыкшым кугэмдышыжла, тудын дэн пырляк кажнэ посна айдэмын благосостойанийжымат сайэмда.

Личнэ дэн коллэктивын интэрэсышт тидэ сочэтатылалтмышт, кажнэ айдэмын шкэ вийжым пўтынъэк пыштэн кэрташ лийшэ тидэ йдн—Совет Ушэмын пугырак кугу сэнэн налмашыжэ улэш.

СССР-ыштэ ПАШАЗЭ КЛАСС МОМ ЫШТЭН ШУКТЭН

Йэвропысо пашазэ-шамыч дэн тагастарымэ годым руш пашазэ классын социализм вэрч кучэдалмэ историйжэ кучык, но чаплэ. Российыштэ капиталистичэский экономикэ пашазэ движэньэ-шарлымэ дэч эркинрак тэмпэ дэнэ шарлэн.

Тидэ альэ шукэртэ огыл ыльэ. Мый тугай жапым илэнам, кунам заводышто пашам эрдэнэ 6 шагатат 30 минутышто ышташ тўгалын да кэчывал кочкишлан шагатат пэлылан чарнэн, кастэнэ 6 шагатыштэ пытарэныт. Фабриклэштэ паша эрдэнэ 5 шагатлан тўгалын да 8 шагат кастэнэ пыта ыльэ, эр кочмаш дэн кэчывал кочмашлан гына кок шагатлан чарнат ыльэ. Пашазэ-шамыч утларакшым барак гайэ общэжитылаштэ илат ыльэ.

Заводысо начальствын произволжо ваштарэш протэст шукуж годым организованэ огыл эртэн да чүчкыдынак мастэр-шамычым кырымаштэ койын. Йужгынам мастэр-шамычлан вуйышкышт мэшакем чиктат да нуным завод капка ончык тачкэ дэнэ шупшыктэн луктыт ыльэ. Мастэр-шамычым кырымашкэ ушнышо йэнг-шамычым пашазэ-шамыч улшо гньот да мастэр-шамычын личнэ произволышт ваштарэш лүддэ кучэдалшэ сэмын аклэныт. Пашазэ-шамычын погынымо главнэ обществэннэ вэрышт пивной дэн трактир ыльыч.

Пашазын илышыжэ путырак примитивнэ ыльэ; ындырышэ кужу паша кэчэ, начар пачэр условий—руш пашазын удэлжэ лийын. Пашазэ-шамычлан пүтыньэк гайак чыла ышкэ йара жапыштым трактирыштэ, пивной дэн чайныйлаштэ эртараш вэрэштын. Пашазын пашадаржэ тунарэ изи ыльэ—тудо йэшлан путырак начар илашыжат пыкшэ гына ситэн. Москошто Прохоров мануфактурышто кушто пашадар эн күшно ыльэ, тылзаш пашадар кокла шот дэнэ 20 тэнгэат 50 ыр ыльэ. Кажнэ прэдприятыштэ сэмынак тунам игылтмэ штраф систэмэ примэньатлалтын. Тидэ Прохоров мануфактурыштак пашазэ-шамычым тидлан штрафоватлат ыльэ:

бээобразийлан—50 ыр,

конторын кэлшымыжэ дэч посна шкэ дэран йэнгым малаш кодымылан—50 ыр,

ўлыл капка коч каймылан—50 ыр,

кудвэчэ гыч каймылан—50 ыр,

эр кыньэлмылан—50 ыр,

Йужо „богомольный“ фабрикант-шамыч пашазэ-шамычым „чэркыш коштыдымылан“ штрафоватлат ыльэ.

Мастэр-шамычын пашазэ-шамычым ончымашышт йөршэш гайак патриархальнэ ыльэ. Тидэ альэ вэс мастэр дэнэ ик йалысэ пашазэ-шамыч ыштэныт. Ыльэ пүтынь мастэрской-шамычат, кушто ик йалысэ йэнг-шамыч пашам ыштэныт. Йал гыч у пашайэн толын гын, зэмляк-шамычшэ тудым заводыш альэ мастэрскойыш пашаш шогалтэныт, палэ, күлэш нарэ нунын зэмлякыштын подаркыжэ окса дэнэ альэ натуро дэнэ мастэрын „кумылжым порэмдэныт“. Ма-

стэр пашаш шогалтымыжлан взяткым налын, а йужо гунам пашазэ-шамыч дэч кўкшырак пашадарым налмыштланат оксам налын.

Тидэ альэ вэс прэдприйаатьыш пурымыжо годым пашазылан мыньар унижэнийым чыташыжэ логалмым ончыктышо примэрым пэш шуко ончыкташ лийэш ыльэ. Тудын коклагыч иктэшыжэ гына шогалына. „Русско-американская резиновая мануфактура“ (кызытэ „Красный треугольник“) заводшто пашазэ-шамычым пашашкэ тэвэ тыгэ налыныт.

«Пашашкэ арньаштэ кок кана—шочмын да изарньан налыныт. Дирэктор йэн-шамычым панэль воктэн строй дэнэ шогалта да мäsникын вольыкым ойырэн коштмыжла, кб пэнгыдырак, кўжгырак капан, унгышö, йодышлан пагалэн ваш мутым пуышо-шамычым ойырэн коштэш, а тудын почэш шэнгэлныжэ—тудын тэлохранитэльжэ „Дьяволе“ прозвищан старший отмэтчик Франц коштэш. Франц нэмэц, рушла пэш начар оила. „Тышкэ, дьяволэ тушко, дьяволэ манын гына кычкырэн. Гэйзэ запискым пуа, а „Дьяволе“ проходнойыш колта, а тушто мастэр-шамыч сортировкым ыштат».

Но тунамат пашазэ коклаштэ пашазэ классын илышыжым сайэмдымэ корно нэргэн шонышо йэн-шамыч лэкташ тўнгалыныт. Пашазэ-шамычын капиталист-шамыч ваштарэш кучэдалмашышт эрэ утларак организованнэ да сплочэнно характэран лийаш тўнгалын. Стачкэ дэн забастовко-шамыч пашазэ движэньын общо задачыжэ да цэльжэ дэнэ утларак чўчкыдырак кылдалтыныт. Пашазэ классын капиталистический строй ваштарэш нэпримиримэ кучэдалмашэшыжэ Лэнин-Сталин партий, коммунистический партий шочын, кушкын да пэнгыдэмын.

Вэликий Октябрьский социалистический рэволюций дэч ончыч пытартыш лу ийлаштэ пашазэ класс шкэнжын илышыжым ик мыньар сайэмдэн: паша кэчэ кўчыкэмын, заработок кушкын, пашазэ классын вэрхушкыжо илаш изиш сайрак йöным налын. Но тидын дэнэ пырльак пашазэ-шамычын матэриальнэ положэньын нэустойчивыштыт кугэ-

мын. Капитализм кушмаш дэнэ пырьла кризис-шамыч чүчкыдэмыныт, тидэ жапыштэ пашазэ-шамыч шудб тужэм дэнэ фабрик дэн заводла гыч луктын кудалталтыныт, завод капка ончылно пашан запаснэ армийжэ эрэ кушкын шогэн.

Руш пашазэ эрэ утларак нэобэспэчэннэ пролетарыш савырнэн. Тудо тачэ пашам ыштэн, эрла пашам ышташ тунгалэш манын йбршын ушанышыжэ лийын огыл; тачэ опрэ-дэльсонный заработкым налын, эрлат тидэ заработкыжо лийэш манын йбршын ушанышыжэ лийын огыл.

Совет государствыштэ пашазын ылышыжым тошто кугыжан Российыштэ ылымыжэ да ыштымыжэ дэнэ танастан рэн ончыма гыч, нунын коклаштэ могай кугу пропасть улмым мэ ужына. Капиталист дэн помэщик-шамычын господствыштым пытарышэ кугу социалистичэский рэволюций Россий пашазэ-шамычын ылыш дэн паша условийыштым вож гычак вашталтыш. Илышын ик эн важнэ сайэммашыжлан мый тидым шотлэм: тачэ пашазэ умбалнэ курмылык дамоклов мэч ок кэчэ,—пашазэ эрла паша дэч посна кодмо дэч ок лүд. Рвэээ да мэмнан пашазэ-шамычын кыдал тукымжат ожно пролетарийын паша йомдармыж годым кузэ тучмым, пэрэживатлымым дажэ шонымаш дэнат воспроизводитлэн ок кэрт. Пашазэ-шамычын высший катэгорийыштат, шкэныштын пашадар кугытышт дэнэ вэлэ огыл, но тудын постойанствыжэ дэнат утларак обэспэчэннэ ылыч гынат, тидэ пашазэ-шамычат кажнэ минутышто пашадарыштым йомдарэн кэртмышт нэргэн шонымаш дэч нигунамат утлэн огытул. Эн утларакшым тыгай шонымаш кризис да дэпрэссий манмэ жапыштэ лийын.

Заводышто пашам ыштэн, палэ, пашазэ, дэсатник, мастэр, мастэрской начальник дэнэ ваш тукнылэш. Капиталистичэский производство условийыштэ мастэр дэн пашазын интэрэсышт эртак вэс түрлб улыт. Мастэр үзгарым шогымо акшэ дэч шулдынак ыштынэжэ. Пашазэ шэргынак налнэжэ. Тидэ почвэш эрэак ваш тукнымаш лийэдэн. Шкэнжын скромно кучаш, мастэрым да соотвэтствуйшо начальством шыдэштарааш огыл манын, пашазэ кэч кузэ тыр-

шэн гынат, тудо кажнэ кэчын ыштымэ пашаштыжэ нинэ ваш тўкнылмаш дэч утлэн кэртын огыл, а кунам кризис альэ дэпрэссий тўнгалэш пашазэ мастэр дэнэ лийшэ тидэ ваш тўкнылмаш нэргэн шарнэн да тудын могырым расправым, паша гыч луктын шумым вучэн. Кэч могай минутыштат паша гыч луктын кудалтымэ лийын кэртмаш тидэ сознаний пашазэ классын бичшэ ыльэ, тудо пашазэ-шамычым эртак йамдэ лийын шогаш, мастэрым эртак шотлаш, шкэнжын кажнэ дэйствийжым учитыватлаш заставитлэн. Тыгэ кугыжан Российыштэ ыльэ да, тыгэ улэш капитализм господство эллаштэ. Мэмнан дэнэ, Совет Ушэмыштэ йөршэш вэсэ положэньэ: айдэмым айдэмэ дэнэ эксплуатироватлымаш укэ, бэзработицэ йөршэш пытаралтын, мастэр дэн пашазэ ик шонымашан улыт—социализм пашалан кузэ гынат сайракын служитлаш.

Заводышто -мый постойаннэ пашазэ улам манмэ сознаньэ, тидэ альэ вэс причин дэнэ ик заводышто паша шагалэмэш гын, мыйым вэс заводыш кусарат манмэ сознаньэ, ик вэрыштэ постойаннэ ыштымэ сознаньэ, коллэктивлан мыйын пашам кўлэш манмэ сознаньэ—айдэмым самостойатэльныйым ышта, тудын жизнэдэятэльностьшым нўлта, пашазылан чумыр йара жапшым уло эрык дэнэ канымашлан, модмашлан, шкэнжын культур кўкшытшым нўлталашлан, общэствэннэ-политичэский организацийлаштэ пашам ышташлан кучылташ йўным пуа.

Пашазэ дэн колхозник эрласэ кэчылан тичмаш ўшанымашым налыныт, нунын ылышыштышт матэриальнэ дэн культур кўкшытыштым эрэ утларак нўлтымаш нунын паша ыштымаштышт качэствэ дэн количэствэ гына рэшатла. СССР-штэ шэмэрлан бэзработицэ, кўчымаш, шужымаш лўдыкшў пытэн. Кажнэ пашазэ дэн колхозник шкэнжын ончыкылык ылышышкыжэ ўшанэн да куанэн онча, шынчымаш дэн культур налаш эрэ утларак кугурак трэбованьым ышта¹⁾.

Кугу социалистичэский рэволюцийын тидэ сэнгымашыжэ мэмнан чумыр пашазэ класс ўмбак палым пышта, тудын

1) ВКП(б) XVII-шэ сїездын рэзольуцийжэ гыч.

характержым вэсэмда. Ушаныдымэ, эрла кэчылан ушаныдымэ йэн гыч, мэмнан пашазэ активнэ оптимистыш савыра. Тидым мучашдымэ шуко примэрыштэ ужаш лийэш.

Но мэмнан пашазэ - шамычын оптимизмышт, „среднэ американэцын“ оптимизмыжэ манмэ дэнэ нимо общийжат укэ, кудо шкэ илыш планжым фортунэш, нэвэройатный случайэш, вучыдымо пийалэш да благоприятнэ обстоитэльствэ лиймашэш ышта. Ойлашыжат ок күл дыр, вэт тидэ расчот-шамычын утларак ужашыжэ йара шонымаштэ гына улыт, вэт нуным капитализм условий бэзжалостно пытарэн шога. Нунын нэгызышт пустой воображэньыштэ вэлэ кийат. Совет пашазын оптимизмыжэ обосноватлымэ дэчат кугурак, молан гын, тудо совет стройын сущностьшо гычак лэктэш, тудо посна пашазын илышыжым сайэмдышаш вэрч чумыр коллективын, чумыр пашазэ классын интэрэсован улмышт гыч лэктэш. Тидэ оптимизм СССР-ын Сталинский Конституцийжэ дэнэ пэнггэдэмдалтын: „ССР Ушэм граждан-шамыч пашам ышташ, вэс сэмын манаш, гарантированнэ пашам налаш, количествэ да качествэ шот дэнэ пашадарым налаш праван улыт“. Капиталистический элласэ пашазэ-шамычын могай оптимизмышт лийын кэртэш, йэжли, изэмдымэ официальный данный почэш США-штэ—эн обэспэчээннэ капиталистический элыштэ—10 миллион йэнг бэзработный улыт! Германийыштэ бэзработный армий 3,5 миллион йэнг чотлалтэш, Английыштэ—2 миллион, Польшышто—367 тўжэм йэнг.

Кугу социалистический рэволюций руш пашазылан тўньаштэ эн күчык паша кэчым—шым шагатан паша кэчым кондыш. Тидэ путырак кугу сэнгымаш, кудын значэньыжым аклэн мошташат йёсё. Производствышто шым шагат годым гына лиймыжэ дэнэ, совет пашазын канашлан, малашлан, личнэ да общэствээннэ илышлан 17 шагат жапшэ уло. Тидэ ончыкта: шкэнжын политический дэнэ культурный күкшытшым нёлталаш пашазын жапшэ ситышын уло; тидэ ончыкта, пашазэ йэшыжланат жапым күлэш нарэ ойырэн

кэртэш; тидэ ончыкта, пашазын шкэ йоча-шамычшын культурно кушмыштым ончашланат жапшэ ситышын уло.

Кугыжан Российысэ пашазэ-шамычын тидэ ниможат укэ ыльэ. Чумыр капиталистический туньасэ пашазэ-шамычын тидэ укэ.

Кугыжан Российыштэ, правил сэмынак, пашазэ - шамычын йочашт ончалтдэ кушкыныт, йара жапым нуно пашазэ квартал-шамычын лавран луклаштыжэ эртарэныт, уголовно прэступник-шамыч радамым тэмэныт, а изиш гына кушкыныт гын, школым пытарыдэак фабрик дэн заводлашкэ мальчиклан альэ учэниклан кайэныт. Кугыжан Российыштэ чыла пашазэ кокла гыч кумышо ужашыжэ луаткок ийым шуктыдэ фабрик дэн заводлаштэ пашам ышташ тунгалыныт (нунын кокла гыч 10 процентшэ фабриклэшкэ 10 иймат шуктыдэ кайэн). Вэс кумышо ужашыштыжэ 12—14 ий шумо жапыштэ пашам ышташ тунгалын. Пашазэ-шамычын кумышо ужашыжэ гына пашам 15 ийаш гыч ышташ тунгалын¹⁾.

Тидэ чыла шарныдымашыш пурэн. Кызыт шэмэр-шамычын йочашт культурно обслуживатлымэ лийаш йонышт уло. 1937 ийыштэ СССР-ысэ кыдалаш дэн тунгалтыш школлаштэ 30 миллион нарэ йоча тунэмэш. СССР гражданин шкэ йочажын тунэммыжэ вэрч ок ойгыро. Тидлан оксам тунды тунуктышо школ-шамыч улыт да, тушко ачашт-авашт шкэ йочаштым закон почэш обэзатэлынэ колтышаш улыт. Кажнэ йочан ончыкылык корныжо тичмашынак тудын способностьшо да наклонностьшо дэч лэктын шога.

Мэмнан дэнэ тидэ оксаш ок кусаралт, тидэ пашазын бужэтыштыжэ йбршэш ок шотлалт, а вэт тидэ государствэннэ раскотын пугу статяжэ. Тошто Российыштэ кыдалаш школышто тунэммылан налмэ ак кугу огыл ыльэ, но тугэ гынат йочам тунуктымаш идалыкыштэ 250 тэнгэ дэч шагал огыл шогэн, а квалифицированнэ пашазэ тылзылан 40—45 тэнгэм гына налын. Тунам кыдалаш учэбнэ

1) „Москэ губэрнысэ статистический свэдэньэ - шамыч сборник“, санитарнэ статистикэ отдэл IV-шэ том, 1-шэ часть, 288 могыр.

завэдэнийлаштэ молан пашазэ шамычын икшывышт йбршын гайак укэ улмым тыжэчын умылаш лийэш.

Пашазэ-шамычым чэрланымэ, пашам ыштэн кэртдымэ лиймэ, тугак шонгэммэ случайлан страховатлымаш—социалистический рэволюцийын изи огыл сэнгымашыжэ. Ак дэч посна мэдицин польш пумаш мо лийэш? Мый квалифицированнэ пашазэ ылым, мыйын пашадарэм пашазэ-шамычын кыдал пашадарыштым эртарэн. Ик кана мый заводышто чэрланышым. Кок тылзэ чэрлэ кийшым, да тидэ жаплан страхкассэ гыч улыжат 15 тэнгэм налынам, а вэт мыйын пашадарэм гыч процентат пэлэ страховойым кучэн кодылыныт. Тышкак докторлан тўлымым, эмын акшым йешарыза—мыйын, квалифицированнэ пашазын могай положэньыштэ лийэм тланда раш лийэш. Кок тылзэ чэрланэн киймаш мыйым, ожно ойлымыла, йбршэшак рўзалтэн луктын.

Шонгэммэк да пашам ыштэн кэртыдымэ лиймэк материальнэ обэспэчэным налына. Айдэмэ самырык, вийан улмыжо годым тидэ вопрос дэнэ ок интэрэсоватлэ. Тошто Российыштэ тыгэ лийэдэн: квалифицированнэ пашазэ начар огыл пашадарым налэш. Но тэвэ тудо шонгэмын. Мом ышташ? Заводышто тудо пашам шуко ий годым ыштэн гын, тудым заводысо администрацийын ўшанлэ слугажылан шотлат гын, тудым квалифицированнэ паша гыч сторож пашаш, альэ мастэрскойыш уборщиклан кусарат. Тидын сэмынак, конэшнэ, тудын пашадаржат изэмэш. Но вэт тидэ положэньыштыжэ „пийалан-шамыч“ гына, администрацийлан поснак кэлшышэ йэн-шамыч гына лийыныт. Шуко шонгыжо расчотым налын. 30—40 ий жапыштэ капиталистым пойдарышэ пашазэ паша гыч луктын колтымо дэч вара кузэ илаш тўналэш, капиталистлан йбршэш бэзразличнэ. Паша гыч луктын колтымо пашазэ шкэнжын шонго ылышыжым альэ икшывышт полшымо дэнэ, нуно кэч изишак гынат устроитлалтыныт гын, альэ шкак иктаж мо дэн, кўчы-машымат искльучатлыдэ, илаш тўча.

Тыгэ тошто кугыжан Российыштэ вэлэ огыл лийын,

тыгэ кызытат чыла капиталистический туньаштэ лийын шога. Капитализм мынбар развитойрак, тунар ийгот шотышто пашазэ ондакрак, эксплуатироватлашлан шагал йоршө тарман сэмын, завод гыч луктын кудалталтэш. Тэвэ тланда пашазэ-шамычын шонгэммэкышт капиталистический „Обеспеченность“.

Мэмнан дэнэ вэс положэньэ. Кажнэ чэстнэ совет гражданин закон почэш тудлан принадлежатьлалтшэ пэнсий дэнэ обеспэчиватлалтэш. Раш, нинэ факт-шамычым ончыма гыч, капиталистический туньаштэ да мэмнан дэнэ йэн-шамычмын психологийышт йоршэш түрлө.

Чын, мэмнан дэнат „ушан-шамыч“ улыт, нуно мэмнан пашазын пачэржэ дэн кочмашыжым амэрикан пашазын пачэржэ да кочмашыжэ дэнэ тангастарат да, амэрикан пашазэ шылым шукурак кочкэш, тудын пачэржэ сайрак манын ойллат. Мый допускатлэм, Амэриказыштэ пашазэ классын пашам эн утларак ыштэн кэртшэ ужашыжэ шкэнжын вийжэ эн чот пэлэдмэ жапыштэ шоколадым руш пашазын кочмыжо дэч ала утларакат кочкэш. Но вэт шоколад плиткэ-шамычым гына вэлэ шотышко налман огыл, Совет Ушэмыштэ пашазэ дэн службышо-шамычын улшо пэш кугу матэриальнэ-культурно обслуживаньыштым: канымэ пөрт, санаторий, йоча сат дэн йаслэ-шамычым, мұшкыран улмылан да аза ыштымэ жаплан отпускым, тылэч молымат шотыш налаш күлэш. Тышкэ заводлаштэ пэш шуко театральнэ-музыкальнэ организаций-шамычым, бэсплатнэ концерт-шамычым, экскурсий-шамычым, молымат йэшараш күлэш. Тидым чылажымат иктыш ушаш гын,—СССР пашазэ классын положэньыштыжэ кэч могай капиталистический элысэ пашазэ классын положэньыжэ дэнэ тангастарымаштэ могай кугу ойыртэмыш улмым мэ ужнына. Вэт случайнэ огыл мэмнан чыла театр-шамыч тичак тэмыт. Тидэ мо нэргэн ойла? Тидэ совет государствысэ шэмэр массэ - шамычын матэриальнэ ситалыкышт йатырак нөлталалтмэ нэргэн, массын культурно йодмашыжэ поснак чот кушмо нэргэн ойла. Тидэ

мэмнан шэмэр массэ-шамыч туньаштэ эн культурно лийыт манын ойла.

Тидэ чылажат—Кугу Октябрь социалистический революцийын сэнгымашыжын результатшэ. Тидым чылажымат пашазэ-шамычлан Совет власть кондэн. Совет власть пашазэ классым Совет Ушэмыштэ улшо чыла поянлыкын озажым ыштэн. Матэриальнэ дэн культур цэнностын вийангмаштыжэ кажнэ поступатэльный ошкыл шэмэр - шамыч массын достойаныжэ лийэш.

Капитализм мынбар развитойрак, пашазэ тунарылан йорлырак, необеспэчэнныйрак лийэш. Мэмнан родинэ мынбар куатлырак да поянрак лийэш, шэмэр-шамыч массын илышыжэ тунарэ зажиточный да культурный лийэш.

Вот мом калыклан Совет власть пуэн. Тэвэ кушто совет властын вийжэ. Тэвэ молан пашазэ класс, совет властын творэцшэ, организаторжо да тудын вэрч кучэдалшэ главнэ бойэцшэ лийын, шкэнжын кугу социалистический родинжым шкэнжын уло куатшэ дэнэ пэнгыдын арала да чоткыдын орола.

КОЛХОЗНО КРЭСТЬАНСТВЭ—СОВЭТ ВЛАСТЫН ЎШАНЛЭ ЭНГЭРТЫШЫЖЭ

Совет власть вэрч кучэдалмаштэ, тудын творческий вийжым вийандэн колтымаштэ пашазэ класс дэнэ пырля крэстьянстват участвоватлэн. Совет властын осал тушманышт-шамыч ўшанэныт: Совет Ушэмысэ крэстьянствэ утларакшым тыгыдэ собствэнник гыч улмыжо дэнэ пашазэ класс почэш ок кай, коммунистический партий почэш огэш кай, коллективизацийыш вончымо годым тудо производство срдэствалан частнэ собствэнность йоммаш дэнэ ок кэлшэ да Совет власть ваштарэш кайа—манын. Тидэ тыгэ ыш лий. Ындэ йочаланат раш: крэстьянствэ коммунизм вэрч кучэдалмаштэ пашазэ классын йолташышкыжэ савырнэн.

Капиталист-шамыч коммунизм дэч чортын ладын дэч лудмыжэ сэмынак лудыт, да шкэ лудмыштым шэмэр массэ

коклаш, утларакшэ крэстьянствэ коклаш шараш тыршат. Укэ! Коммунизм капиталист-шамычлан вэлэ лудыкшб, шэ-мэр массылан гын, коммунизм капиталистический рабствэ гыч утлаш корным ончыктышо свэточ, майак лийын шога. Тидым колхоз илыш корныш пэнгыдын да пёртылдымашын шогалшэ совет крэстьянстват ончыктэн пуыш.

Лэнин шкэнжын „Аграрная программа социал-демократии в первой русской революции 1905—7 годов“ книгаштыжэ возэн: „лу миллион крэсаньык суртын 73 миллион дэсэтин мландэ. Коло кандаш тужэм благородно да чумазэ лэндлорд-шамычын—62 миллион дэсэтин. Крэсаньык-шамычын мландэ вэрч кучэдалмышт тыгай тун-фонэш ви-йанэш“¹⁾.

Шудб ий дэнэ йорлэштын, чытыдымын эксплуатироват-лалтшэ да кугыжан разбойник, помэщик, йалысэ кулак-миройэд-шамыч дэнэ мучашдымын толалтшэ крэстьянствылан совет власть шуко пуэн. Мландэ вэрч курым дэнэ кучэдалмашэш шуко крэсаньык эргэ колэн. Совет власть лиймэк гына крэсаньык-шамыч шкэ шонымашкышт шуыч, 150 миллион *гэктар* ожнысо помэщик, казьонно да монастырь мландым налыыч. Тидэ мландым пашазэ дэн крэсаньык-шамычын помэщик дэн капиталист властыым крэдалын шалатымэкышт гына налаш лийын.

150 миллион *гэктар* мландын шогымыжым оксаш савыраш гын, то тидэ шкэ жапыштыжэ крэсаньык-шамычым толышо капиталист дэн помэщик дэч шупшын налмэ шуко миллиард тэнгэ лийэш. Но паша тидэ суммышто гына огыл. Крэсаньык-шамыч 150 миллион *гэктар* утла помэщик, казьонно да монастырь мландым налыныт манмэ мо лийэш?

Тидэ тэвэ мо лийэш: крэсаньык-шамыч шкэ умбачышт помэщик эксплуатаций кандалам кудашыныт, шкэ умбачышт помэщик дэн кулак-шамычын кэчэ йэда шыгырэмдэн шогымыштым ышкэ умбачышт налын кудалтэныт. Вэт тидэ мландылан лийын кулак дэн помэщик-шамыч крэсаньык-шамычым чыташ лийдымэ илыш условийыш шындэ-

¹⁾ Лэнин, XI т., 337 стр.

ныт. Кулак дэн помэщик-шамычын шыгырэмдымэ формо, тидэ мландэ гыч пайда лукмаш мучашдымэ түрлө-түрлө ыльэ. Помэщикын пўйажэ уло, тидэ пўйа дэнэ крэсаньык вольык пайдалана. Тидлан крэсаньык-шамыч помэщиклан пашам ыштэн пуаш обэзан улыт. Крэсаньык-шамычын вольык коштыктымо корнышт лач кулак мландэ коч кайа,— тидлан кулаклан тўлө. Помэщик мландэ альэ кулак мландэ лач крэсаньык пўрт-шамыч дэк мийа. Тидэ мландыш крэсаньыкын чывыжэ случайнэ логалэш,—тидланат тўлө.

„Крэсаньык кўчызө ылышыш шукталтын ыльэ: тудо вольык дэнэ пырля илэн, пэш шўкшө, тумышан вургэмым чийэн, коншудым кочкин; кунам куш куржаш лийын гын, крэсаньык шкэ мландыжэ дэч куржын, дажэ шкэ мландыжэ дэч утлышашлан мландэ налаш кэлшышылан оксам тўлэн, вэт тидэ мландылан доходым пумыж дэчат шуко тўлаш логалын. Крэсаньык-шамыч эрэак шужэн илэныт да шурно шочдымо годым шужэн да эпидемий шарлымэ¹дэнэ лу тўжэм дэнэ колэныт, тидыжэ эрэ чўчкыдырак да чўчкыдыракын лийын шогэн“¹).

Помэщик озанлыкын крэсаньык пўрт лишнэ улмыжо йаллан чылт энгэк ыльэ. Тидэ альэ тудо уйэздыштэ помэщик кунар шуко ыльэ, вэрысэ управлэний тунар реакционнырак ыльэ. Сай примэрлан Курский губэрний лийын кэртын. Тыштэ эн шуко помэщик улмаш, руш крэстьянствэ утларак йорло, тунэмдымэ, пызырналтшэ ыльэ, тыштак ик эн утларак реакционно зэмствэ ыльэ. Украиныштат тыгайрак сўрэтак ыльэ, тыштэ кугу помэщик-шамыч ий гыч ийыш тўжэм дэнэ крэсаньык йэшым Дальнэ Востокрыш да океан вэс вэлкэ, Амэрикрыш кайаш заставитлэныт.

Совет власть помэщик дэн кулак-миройэдым пытарымыжэ дэнэ крэстьянствылан шуко пуэн.

Йалыштэ коллективизацийым эртарымэ дэнэ совет власть социалистический рэволюцийын ик эн сложно задачейм рэшитлэн. Коллективизаций процесс пэш йөсө ыльэ. Тидыжэ тугак лийман ыльэ. Йэн-шамыч курым дэнэ тыгэ

¹) Лэнин, IV т., 101 стр.

плаш тунэмыныт, а коммунист партий дэн совет власть нуным „палыдымашкэ“ ұжыныт, коллэктивизацийым пуртэныт. Крэсаньык массын лүдмашыжым, тудын нэлэ шонымашыжым мэ умлэн улына ыльэ...

Коллэктивизаций пуртымо ваштарэш чыла антисовэт элэмэнт-шамыч, чыла калык тушман-шамыч, кө ожнысо капиталист строй пөртылэш манын кэч изиш да ұшанэн гын, чыланат ваштарэш шогалыныт. Коллэктивизаций пашам күрлаш нуно чыланат шагал огыл ыштэныт.

Тыгэ гынат, таза шонымаш, йорло дэн кокла крэстьянствын пашазэ класслан ұшанымыжэ сэнэн. Йорло дэн срднйак массын колхозно строитэльствэ вэк вож гычак савырынмашыжэ лийын. Коллэктивизацийым пэш чаплын эртаралтэ. Пытартыш капиталистичэский класс—кулачэствэ йёршэш шалаталтэ. „А тидэ мом ончыкта? Тидэ тудым ончыкта: 20 миллион дэч шагал огыл крэсаньык калык, 20 миллион дэч шагал огыл йорлым күчымаш дэн толалтмаш дэч утарэнна, кулак кабала гыч утарэнна да колхозлан көра обэспэчэन्नэ йэнгыш савырэнна“¹⁾.

Мо тугай коллэктивизаций? Индивидуальнэ крэсаньык озанлык дэч могай тудын прэимущэствыжэ? Кызыт кажнэ колхозник тидэ прэимущэствым мый дэчэм утларак сайын ончыктэн пуэн кэртэш манын мый шонэм. Мый чылан палымэ истиным гына ушэштарэм: шўканшэ, начар обрабатыватлымэ, начар куралмэ мландым коллэктивизаций культурный ышташ йөнум пуэн. Тидэ пэш кугу сэнгымаш! Тидэ сэнгымашын саскажым мэ тэний погэна. Прэдваритэльнэ шотлэн налмэ почэш, кызыт мэмнан 7 миллиард пуд нарэ киндына уло. Кажнэ разумный колхозник кидэш карандашым налын шотлэн налын кэртэш шонэм: мландым индивидуальнэ йён дэнэ обрабатыватлымэ годым шурно эн чот шочмо ийыштат мэ тыгай лэктышым налын огына кэрт ыльэ. Тидыжэ тыгак лийман. Мландым индивидуальнэ йён дэнэ обрабатыватлымаш мо тугай—тидым мондаш ок лий. Тидэ тудым ончыкта: кажнэ крэсаньыкын кажнэ пасушто ик мы-

¹⁾ Сталин, Вопросы ленинизма, 10-шо изданий, 531 стр.

ньар анажэ уло. Иктэ мландым сайын обрабатыватла, вэсэ начарын; иктын имныжэ сай, вэсын нимолан йёрдымб. Шонго крэсаньык-шамыч сайын шарнат: кузэ нуно иктэ вэсыштын мландыштым шолыштыныт. Йаралан огыл тидым калык мондымашын тыгай пословицэ дэнэ палэмдэн: „Мэжи да грани—ссоры да брани“. Кб ончыч куралын тудо шкэ пошкудыжын анажгыч пластым шкэ вэкшэ курал налын, тидыж дэнэ эрэ йорлак йбсланэн.

Коллэктивизаций ага коклаштэ йырангым пытарэн, пү- тынь мландын 3 гыч 5 процентшэ мартэ налын шогышо, шүк шудым шарышэ мэжамат пытарэн. Адак ик крэсаньык ик шурным ўда, вэсэ вэс шурным; ик крэсаньыкын сай сор- тан урлык, вэсыжын—шўканшэ урлыкаш; ик крэсаньыкын шурно погэнат налалтэш, а вэсыжын тудо альэ ужаргэ; ик- тыжэ шўлым ўда, а вэсэ воктэнжак парэнгым шында. Йал озанлыкыштэ тидэ нэразбэрихэ, а тидыжым индивидуальнэ тыгыдэ озанлыкыштэ пытараш огэшат лий ыльэ, крэсаньык пасум бэзпризорныйым, шагал шурно шочыктышаным ыш- тэн.

Коллэктивизаций йал озанлыкыштэ тэхничэский рэво- льюцийым ышташ чыла күлэш условийым пуэн. Крэсаньы- кын агысыр анашкыжэ тракторым пурташ лийэш ыльэ мо? Шурно погымо годом мутлан, комбайным кэч мыньар гы- нат, кучылташ лийэш ыльэ мо? Вообщэ ойлаш гын, инди- видуальнэ крэсаньык озанлык йал озанлыкыш машина об- работкым пуртымаштэ вэчно тормоз лийын. Коллэктивиза- ций гына науко дэн тэхникын чыла достижэнийышт дэнэ пайдаланэн мландым культурно обрабатыватлаш тўгалаш йбным пуэн. 1937 ийыштэ гына колхоз дэн совхоз пасу 1 миллиардат 200 миллион тэнгэаш йал озанлык машинам налын, а пўтынь йал озанлык машиностроийэний продукци- йын акшэ тракторостройэний дэнэ пырльа 1936 ийыштэ 2 миллиардат 260 миллион тэнгэаш ыльэ.

Коллэктивизацийын сэнымашыжэ—историчэский сэнгы- маш! Тудо калыклан мом пуа? Тудо крэсаньык-шамычым пэш шуко физичэский нэлэ паша дэч утара. Косильа дэнэ

альэ изи, рязанский манмэ плуг дэнэ куралмым, кырымым, түрэдмым, солымым шарналтымашат сита—тидэ пашан лэктышыжэ изи лиймэ дэнэ кресаньыкын пэш шуко вийжым йодын. А тачэ мэмнан пасулаштэ 450 түжэм трактор дэн 121 түжэм комбайн пашам ыштат. Кресаньык пашам йэдиноличнэ ыштымаш кресаньык-шамычын пэш шуко жапыштым налын. Кэчэ йэда ыштымэ сурт кокласэ паша кресаньыклан государствын гражданин шотан положэнийжэ нэргэн шоналташ, шкэ политик дэн культуржым нөлталмэ нэргэн шоналаташ ик минут жапат лийын огыл. Изи лаштык мландыштэ йэдиноличнэ паша, эрласэ кэчылан ушаныдымаш кресаньыкын кругозоржым ангысырэмдэн, умствэниэ интэрэсшым ограничиватлэн, тудым нүшкэмдэн. Кресаньыкын тидэ йорло собствэньностьшо дэнэ контррэволюций пайдаланаш шонэн.

Совет власть знатнэ комбайнэр Константин Бориным куштэн, тудо шкэ комбайнжэ дэнэ 2 түжэм гэктар пырчан шурным погэн налын. Тидэ комбайнэр Боринын бункэржэ гоч шагал гын, 180 түжэм пуд киндэ эртымым ончыкта. Боринын агрэгатшэ кэчэ йэда 75 гэктар гыч шурным погэн манын шотлэна гын, тыгэ лэктэш: Борин шкэ агрэгатшэ дэнэ гына кэчэ йэда 950 йэнгым, 150 имньым, 37 пуалтымэ машинам, имньэ дэнэ кырымэ 20 машинам алмаштэн. Тидэ тыгай условийыштэ, йэсли 75 гэктар кид дэнэ погалтэш ыльэ гын, а кырымаш имньэ дэнэ кырымэ машина дэнэ лийэш ыльэ гын.

Совет власть Пэтровым куштэн (Кльучэв МТС), тудо кэчыштэ 23 гэктар йытыным пога. Тынар йытыным кид дэнэ күраш 230 йэнгын нэлын паша ыштымышт күлэш ыльэ.

Коллективизаций йал озанлыкыш ончыл техникым пуртэн. Тудо кажнэ кресаньык дэч кугурак организованностьым да шкэ пашам пошкудын пашажэ дэнэ кэлыштарэп ыштымашым трэбоватлэн. Коллективизаций йалыштэ совет интеллигенцийым ышташ йөнум пуа. Тудо йалыштэ комбайнэр, тракторист, мэханик, хата-лабораторийласэ лаборант, колхоз прэдсэдатель, бригадир, конторщик-шамычым

луктын. Ожно крэсаньык шкэнжым хлэбопашэц манын лумдэн. Тидэ чын ыльэ. Тудо шкэ пакма имньыжэ дэнэ мландым коркалэн. А кызыт? Тэвэ примэр: Пүтынь Ушэмысэ Чрэвычайнэ VIII Совет Сйэзд дэпутат коклаштэ 13 процент—тракторист, 8 процент—комбайнэр, 26 процент—колхоз прэдсэдатель, 10 процент—бригадир, 20 процент—звеньевой, 6 процент волык фэрмэ завэдууший, 12 процент—дойаркэ, прэзэ дэн сөсна ончышо, 2 процент—чабан-шамыч, 3 процент—чай, хлопок да моло тэхнический культур погышо-шамыч лийыныт. Развэ тидэ тудым ок ончыкто мо, „совет крэстьянствэ—тидэ йөршэш у крэстьянствэ, тыгайым айдэмэ тукым историй альэ ужын огыл“¹⁾.

Коллективизацийлан кōра крэсаньык илыш олаштэ илышэ-шамычын илышышт дэкэ вашкэрак лишэмаш тўнгалын, крэсаньыкын кругозоржо кумдангын. Йалын пүтынь культуржо гигантски кушкын. Ожно крэсаньыклан айдэмэ шинчымашын кўкшытышкыжō шуаш пэш йōсō ыльэ. Ик корно—тидэ торгашэствэ корно ыльэ, тудын гоч миллион крэсаньык кокла гыч йужо иктыжэ гына шолыштын да тўрлын мошэничатлэн купэцыш лэктын. Средньак кыдалаш школ нэргэн гына огыл, вообщэ школ нэргэнжат шонэн гына кэртын. Кызыт йал ола дэнэ тōрракак лийын шуын—тушто тўнгалтыш школ вэлэ огыл, кыдалаш шинчымаш пушо школат шуко уло. Йалыштэ пашам машина дэнэ ыштымаш инициативлан вийанаш полша, крэсаньык эргэ-шамычлан наукум, тэхникум, искусствым тунэмашышт йōным ышта. Йошкар армийын командэ составыштыжэ, совет органлаштэ, прэдприйатий-шамыч вуйлатымаштэ, йал озанлыкым вуйлатымаштэ крэсаньык дэн крэсаньык ўдрамаш-шамыч почотно вэрым налын шогат.

Тидэ коло ий коклаштэ крэстьянствэ куштылго корным огыл эртэн. Тыгыдэ собственник гыч крэсаньык культурно, зажиточно илыш ыштышэ коллективистыш савырнэн. Колхоз-шамыч крэсаньык-шамычлан кумда совет мландын

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, 12 стр., Партиздат, 1936 ий.

чын озажэ лийаш йӧным пуэныт, тидэ пасулаштэ тыгай шэргаканым ышташ йӧным пуэныт, тудо йорлылан гына огыл, ожнысо помэщикланат омэшыжэ кончэн огыл. Крэсаньык чынак оза, шканжэ шкэ пийалжым ыштышэ лийын. Тидым чылажымат Совет власть пуэн!

Колхозник-крэсаньык-шамыч шкэ родинын ўшанлэ эргышт, совет властын пэнгыдэ энэргышыжэ улыт.

СОВЭТ ИНТЭЛЛИГЭНЦИЙ

Альэ 1894 ийыштак Лэнин интэллигэнцийын составшэ тыгэрак опрэдэляйалтэш манын возэн: общэствыштэ „капиталист вуйлата, виктара“ гын, интэллигэнцийыштэ „буржуазийын найомникшэ дэн карйэрист-шамычын эрэ писынак да писынак кушшо тўшкашт тоным пуэн шога...“¹⁾.

Интэллигэнцийын кўшыл лончыжо—кугу чиновник, врач, адвокат-шамыч—шкэ вожышт дэнэ шолдыра капиталистический дэн помэщичый элэмэнт-шамыч дэнэ пэнгыдын кылдалтыныт ыльэ. Тидэ интэллигэнций нэргэн Лэнин кўчыкын ойлэ: тудо „кӧ тудым пукшэн ашна—тудым гына кычалэш“²⁾. Кӧ вара тудым пукшэн ашнэн кэртын? Кӧн дэк службыш тудо вэрэштэдэн? Пэшак палэ: господствуйущий поян класс-шамыч дэк; тудо нунылан служышаш ыльэ,— „вэт тудын вэс корныжо укэ ыльэ“³⁾.

Мэмнан тошто интэллигэнций шкэнжым класс ўмбалнэ шогышылан да чумыр калыкын интэрэсшым шуктышылан шотлэн. Тидын нэргэн ожно шуко возалтын. Чынжым тудын эн демократический ужашыжат калыкыштэ мэлкобуржуазнэ лончын интэрэсшым шуктэн, аралэн шогэн. Мутат укэ, мый тидын дэнэ интэллигэнций шкэ коклаж гыч калык паша вэрч кучэдалшэ-шамычым луктын шогэн огыл—манын ынэм ойло.

¹⁾ Лэнин, т. 1, стр. 189

²⁾ Туштак, 145 стр.

³⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, стр. 12, Партиздат, 1936 ий.

Рэволюций дэч ожнысо интэллигэнций шкэнжын тўн ужашыжэ дэнэ буржуазнэ мировозрений дэнэ пропитатлалтын ыльэ. Ожнысо интэллигэнцийын составшым шарналтыза. Йужо кунам фэльдшэр-шамычыш рэдовой крэсаньык альэ пашазэ кокла гычат вэрэштэдэныт, но ышканышт фэльдшэр образованьым нуно полклаштэ налэдэныт. Йалыштэ нуным койдарэн „имнэ фэльдшэр“, „коновал“ манын лўмдылыныт; акушэркэ-шамыч гын, мэлкобуржуазнэ срэда гыч, утларакшым кулак йэш гыч лэкшэ ыльыч. Учитэль-шамыч шкэ массышт дэнэ свáщэнник, кулак, тыгыдэ чиновник да моло-шамычын икшывышт ыльыч. Кокла крэсаньык йэш гыч лэкшэ учитэльым пэш шуэн вэрэшташ лийэш ыльэ. Йорло йэш гыч лэкшэ нэргэн мый омат ойло.

Интэллигэнцийын тидэ демократичэский ужашыжэ шкэ положэныжэ дэнэ йалын зажиточный вэрхушкыжо дэнэ утларак чак кылдалтын ыльэ. Тидым, мутлан, тыгай простой факт гычат ужаш лийэш: кэч могай чэркэ пайрэм годымат йалыштэ учитэль, фэльдшэр, оза-апшат, мэльник-шамыч, молат, правил сэмын, поян крэсаньык-шамыч дэк погынылыныт.

Чумыр интэллигэнций калык дэч иэш тораштэ ыльэ. Дажэ „калыкыш коштшо“ 70-шэ ийласэ народоволэц-шамыч ўмбакаат калык „ош луан“ прэдставитэль-шамыч сэмын ончэн, господствуйущий класс гыч лэкшылан шотлэн нунылан ўшанэн огыл, йужгынамжэ нуным властыланат кучыктылын.

Руш интэллигэнцийын, утларакшэ тудын демократичэский ужашыжын положэныжэ мый, ындэ тошто кугыжан Росийысэ моло калык-шамыч гыч лэкшэ интэллигэнций, нэргэн омат ойло; трагичэский ыльэ. Кугыжан властын да реакционно помэщичий зэмствын органлаштыжэ подчиньонно служэбнэ положэныштэ шогэн, демократичэский интэллигэнций, калыкын кугу орлыкшым ужын гынат, тудлан кўлэшын полшэн кэртын огыл. Тунамак тудо чын корныжымат шинчэн огыл. Тудо кугыжан самодэржавий дэнэ, чумыр капитализм дэнэ кучэдалмашым вуйлатэн кэртшэ классым, пашазэ клас-

сым ужын огыл. Руш интэллигэнт - демократын тидэ тра-
тизмжэ пүтынь руш литэратур гоч пэшак палын эрта.

Утларак ончыл, рэволюционно настроённэ интэллигэн-
ций калык могырыш вончылын, а пашазэ классын рэволю-
ционно движэнийжэ умбакыжэ вийаг шогымаш тудын эн
сай эргыжэ-шамычым научный социализмын идэйжэ вэрч
йэдинствэन्नэ послэдоватэлынэ кучэдалшэ пролэтариат ра-
дамыш шупшын.

Интэллигэнцийын йатыр ужашыжын буржуазно-капита-
листический строй вэрч шогымыжо властьюм большэвик-
шамычын налмышт годым утларак чот палэ лийын. Интэл-
лигэнций эсэр, мэньшэвик да моло авантюрно-политичес-
кий группо-шамычын радамыштым тэмэн, нуныжо оружи-
йым кидыш налын, советский власть ваштарэш кучэдалы-
ныт. Интэллигэнцийын кугу огыл гын, йатыр ужашыжэ со-
вэтский властьюм саботаж дэнэ ваш лийын.

„Мэмнан дэч посна илаш ок лий“,—манын капиталист-ша-
мычлан да капиталистический государствылан служитлаш
тунэмшэ интэллигэнт-шамыч шонэныт. Но тидэ пуста шон-
калымаш вэлэ ыльэ. Октябрь рэволюцийын пэрвой ида-
лыкшэ лүмэш эртарымэ торжэствэन्नэ засэданьыштэ Лэнин
тыгэ каласэн: „Пашазэ класс промышлэнностьым интэл-
лигэнций дэч посна, да капиталист-шамыч дэч посна орга-
низоватлэн моштымыжым ончыктэн пуыш“¹⁾.

Властьюм пролэтариатын налмыжэ дэч вара коло ий
эртыш. Кызыт тошто интэллигэнций, шкэнжын шукырак
ужашыжэ дэнэ совет властьюн позицышкыжэ пэнгыдын
шогалын, социалистический строитэльствыштэ чэстнэ, пү-
тынь калык дэнэ пырлыа участвоватла. Тудын дэнэ йыгырэ
пашазэ класс дэн крэстьянствэ кокла гыч лэкшэ, совет
строй условияш формироватлалтшэ лу да шүдө түжэм
дэнэ самырык спэциалист-шамыч пашам ыштат. Тидэ у со-
вет интэллигэнций калык дэнэ органический, чакак да ви-
так кылдалтын.

Пашазэ дэн колхозник-шамычын икшывышт, тўналтыш

¹⁾ Лэнин, т. XXIII, стр. 243.

школым пытарымэк, кыдалаш, а вара высший школыштат тунэмаш праван улыт вэлэ огыл, но практичэский йоныштат уло. Туштыжо туныктымаш вэлэ огыл, тунэмшэ-шамычым содэржатлымашат тичмашынак кугыжаныш умбак налалтын. Мэмнан элыштэ кажнэ самырык йэн, социальнэ-происхождэныжым ойыркалыдэ вузыш пурэн кэртэш.. Кыдалаш школым „отличнын“ пытарышэ-шамыч высший. учэбнэ завэдэныш конкурсный экзамен дэч посна пурат.

Мэмнан интэллигэнцийлан „калыкыш коштмашым“ ыштылаш нимолан, вэт тудо шкэат калыкын органичэскийжэ ужашыжэ, калыкын интэрэсшэ да тыршымашыжэ дэнэ ила. Мэмнан студэнт калыкыш ок кошт, а каникул годым шкэдэкшэ родиныш, шкэнжын родной срэдаш кайа. 1937 ийын кэнэжым Харьков область, Новосэнжарский район, Малайя. Пэрэщэпина сэлаштэ 50 нарэ студэнт—тидэ сэласэ колхозник-шамычын эргышт дэн удырышт канэныт. Шкэ коклажгыч шкэнжын интэллигэнцийжым луктын шогышо мэмнан калыкын ылышыштыжэ могай кэлгэ культурно вашталтышкиймым умлэн налаш ик тидэ фактат пэш сита.

Смэлэ каласаш лийэш, мэмнан интэллигэнций путырак пийалан условийыштэ ила. Калык дэнэ пэнгыдэ кыл дэнэ кылдалтын, тудын дэнэ пырльак социализм ыштымаштэ, коммунизмын идэйжым ылышыш пуртымаштэ участвоватла. Совет спэциалист социалистичэский стрoитэльствыштэ-рьадовой бойэц сэмын вэлэ огыл, но организатор, вуйлатышэ сэмынат участвоватла. Совет интэллигэнцийын творчэский пашажэ буржуазнэ эллаштэ улшо сэмын капиталист-шамычын корыстный интэрэсыштлан подчиньатлалтын огыл. Мэмнан дэнэ, Совет элыштэ, тудо пүтынэкак калыкын интэрэсшылан служитла. Мэмнан интэллигэнций бэзработицам ок шинчэ, мэмнан дэнэ чыла капиталистичэский эллаштэ улшо сэмын интэллигэнтнэ пашайэн-шамыч утымаш укэ. Мбнгэшла, мэмнан государствэ чыла пашазым инжэнэрно-тэхничэский пашайэн-шамыч кукшытыш нолтав шуктышаш вэрч тырша.

Тыгай интэллгэнцийын—наук, тэхник, искусство паша-йэн-шамычын положэньышт. Лач совет власть годем гына тудо шкэ вийжым тичмашын шарэн колташ да калыкклан мучашдымын служитлаш йоным налын.

СССР—КАЛЫК-ШАМЫЧ КЭЛШЭН ИЛЫМЭ ЭЛ

Россий импэрийыш—шуко миллион калыкан пэш кугу тэриторий пурэн. Тушто пэш шуко түрлө национальность илэн. Ала мыньар шүдө ий годсэк царизм шкэ дэкшэ лишнэ улшо мландым чарныдэ ушылын, сэнгэн налмэ калык-шамычым шкэ господствышкыжо подчиньатлыктэн. Нинэ калык-шамычым сэнгэн налэдымашыжэ пэш жэстокий характэран улмаш. Крэсаньык-шамычын эн сай мландыштым эн ончычак кугыжан сатрап-шамыч погэн налэдэныт, а нунын почэш руш капиталист, тыгыдэ торговой, пэрэкупщик, чыла түрлө эксплоататор-шамыч кайэныт, нунын пэрвой шонымашышт—колонийым грабитлымаш ыльэ.

Тэвэ руш колонизатор-шамычын „дэйатэльностьыштым“ ончыктышо шуко сүрэт гыч иктыжэ.

1904 ийыштэ кугыжан министр Куропаткинын Дальний Востокуш эртэн каймыжэ годем бурьат-монгол дэлэгацэ тудлан вэрысэ властын осалланымыжэ нэргэн жалобым пуэн. Тидэ жалобылан вашмутым пуэн, Куропаткин дэлэгацылан тыгэ каласэн: «шарнэн шогыза, тэндан калык шкэнжым осалын кучаш тўналэш гын, мутым тэ кучаш тўналыда. Тэндан калык,—тидыж дэч йумо утарыжэ,—иктаж могай вольностьым ончыкташ, кугыжан кўштымыжлан торэшланаш шона гын, шинчэн лийза,—тэ мландэ ўмбач тунамак ўштылалтыда. Тэндан дэч кышат ок код. Тэвэ ончыза, мыньар тыштэ руш войска уло, а нуным шүдө түжэм дэнэ муаш лийэш, и тэ „ты“ манмэш лаштырталтыда, пытаралтыда. Тланда нимомат трэбоватлыман огыл. Тэ милостыньым гына йодын кэртыда».

Руш калыкым царизм чот пызырэн; а руш огыл калыкын шэмэржэ-шамыч ўмбак тудо адакат вийанрак кэржал-

тын. Йаралан огыл кугыжан Российым „калык-шамычын тьурмашт“, маныт ыльэ. Царизм пызырналтшэ калык-шамычын господствуйущий классышт — эмир, хан, бэк, вэрысэ шолдыра капиталист-шамыч дэнэ сдэлкым ыштылын,—тидэ вэрхушкым кугыжан трон дэк лишэмдэн шогэн да уло нэлылык дэнэ, руш да вэрысэ национальнэ буржуазийын, культ служитель-шамычын окса мэшақышт вий дэнэ национальнэ крэстьянством пызырэн. Пычкэмыш дэн нэвэжэствэ казах, туркмэн, узбэк, тьурк, чуваш да моло калык-шамычынат пстойаннэ спутныкышт ыльыч. Права укэлык, нимо волгыдым уждымо кўчызылык, у да у насилыйын эрэак лўдыкшым ыштэн шогымыжо, национальность-шамыч коклаштэ угнэтатэль-шамычын искусствэннэ ылыжтэн шогымо каргашымаш да культ служитель-шамычын кугу авторитэтышт тыгыдэ национальность-шамычын ылышыштым чынак чытыдымэ нэлым ыштэн.

Палэ, чыла тидэ тыгыдэ национальность-шамыч коклаштэ царизм ўмбак, тудын чиновникшэ-шамыч ўмбак, а нунын гоч—пўтынь руш калык ўмбакаат пэш кугу нэнавистьым луктын. Нинэ калык-шамычын руш калык дэнэ изакшольякла ваш кэлшэн илаш тўналмэ жап нигунамат ок толла койын. А кугыжан правительствэ, руш дэн руш огыл помэщик дэн капиталист, купэч дэн торговой, гэнэрал, чиновник дэн поп-шамыч пўтынь руш калык ўмбак нэнавистьым, тугак чыла калык-шамыч коклаштат нэнависть дэп поро шоныдымашым ылыжтэн шогышаш вэрч чыла лиймым ыштэныт. Тьурк дэн армян калык коклаштэ эрэак каргашэн ылымым чыланат шинчат, кудо лу тўжэм дэнэ йэн-шамычым пуштэдымашкэ шуктэн.

Калык-шамыч коклаштэ враждам ылыштарэн, нуным иктышт вэсышт дэчын йотэштарэн царизм да господствуйущо класс-шамыч ышкэныштын устойыштым пэнгыдэмдаш шонэныт.

Пызырналтшэ тыгыдэ калык-шамыч радамыштэ эрыкыш лэкташ шонымаш да ўшанымаш шукэртак кушкын шогэн. Шагал огыл протэст, внутрэннэ дэн внэшний восстаний-шамыч лийын; шагал огыл грузин, украин, йэврэй, армян,

бэлорус, бурят-монгол, йакут да Российысэ моло калык-шамычын рэволюционно кучэдал шогышо йэнгышт эрык, пийалан ылыш вэрч кучэдалмашэш шкэ вуйыштым пыштэныт. Но национальнэ окраинласэ калык массын чыла востаньэ, протэст-шамычыштымат кугыжан сатрап-шамыч чаманыдэ лаштыртылыныт.

„Российысэ пашазэ дэн крэсаньык-шамыч шкэ ўмба-чышт царизмын палачшэ-шамычым да капиталын гнэтшым тудлан лийын налын шуэныт, нуно шкэныштын освободитэлынэ задачыштым умлэныт да совет власть вэрч, мэмнан элыштэ социализм ыштышаш вэрч кучэдалмаштэ Российысэ моло национальность шэмэр-шамыч дэнэ пэнгыдэ изак-шольак сойузым ыштэныт“¹⁾).

Кугу Октябрский Социалистичэский рэволюций кугыжан Российысэ чыла калык-шамычын вийыштым тўндышө шынчырым шалатыш. Шэмэр-шамыч шкэныштын социалистичэский, шуко национальностыан государством — Совет Социалистичэский Рэспублик Ушэмым калык-шамычым пызырымэ да ёкымлымө корно дэнэ огыл, а ышкэ кумыл дэнэ кэлшэн ушнымо корно дэнэ ыштыш.

Совет властын колымшо идалыкшылан мэмнан Совет Ушэмысэ чыла калыкынак озанлык дэн культурышт пэлэ-машым мэ имэтлэна. Вэт альэ шукэртат огыл Срэдний Азийысэ, Закавказийысэ, Дагэстанысэ, Чэчэно-Ингушэти-йысэ йорло крэсаньык-шамыч да молат шкэ мландыштым пэш ожнысо жап дэч кодшо примитивнэ орудий дэнэ обработыватлэныт. Кэч кузэ кыртмэн ыштымэ да айдэмэ вийым пэш кугун кучылтмо гынат, тидэ примитивнэ обработко пэшак изи рэзулытатым пуэн, тудыжымат ныл ужаш гыч кум ужашыжым вымогатэль-шамыч погэн налэдэныт.

Октябрский социалистичэский рэволюций Ушэмысэ калык-шамычым путырак кугу творчэствыш тарватыш. Курым дэнэ шинчырлымаштэ лийшэ калык энэргий пашазэ класс дэн крэстыянствын сэнымэкышт пэш кугу вий дэнэ

1) Молотов, Статья дэн рэчшэ, 223 стр. Партиздат, 1937 йй.

чымалт лэктын. Кажнэ калыкын творчэствыжэ нэргэн шүдö дэнэ книгам возаш лийэш ыльэ.

Ожнысо йал озанлыкыш, айдэмым ужаш лийдымэ чэл дэнэ пидмэ сэмын шкэнжын пайда пудымо пасужо пэлэн пижын шичмыжэ годымсо насулашкэ да тунамсэ шүкшын обрабатыватлымашкэ ончалына. Кызыт нинэ насу дэн тушто ыштышэ пашайэн-шамыч йөршэш вестүрлэмыныт. Хлопок дэн шурно пасулаштэ трактор-шамычын ритмичэский йүкышт шокта; эн примитивнэ орудийым—амачым, пожалэ, музэйлаштэ гына вэрэшташ лийэш. Шун бордюр дэнэ авырымэ да нимогай порьадкэ дэч посна кийшэ мландэ участкэ-шамыч калыкын шинчажым куандарэн огытыл, а кызыт—тұрыс планироватлымэ, шкэ кугытышт дэнэ агрономичэский интэрэслан кэлшышэ участкэ-шамыч пэш сылнын койын кийат. Но эн сылныжэ—тидэ нинэ пасулаштэ паша ыштышэ калык. Чурийыштэ—вэсэлалык, тарванылмаштэ ұшанымаш, интэллигэнтность, ий шотышто вэлэ огыл, а калыкын сознаньыштыжат рвэзылык—художниклан сүрэтлаш достойно сүрэт.

Калык-шамычын шуко тукумыштым курым мучко ындырышэ йөсö мландэ—куанымаш источник, пийал источник, колхозысо тружэник-шамычын чаплэ илыш источникышт лийын. Шуко цифрым ончыктыдэ мый тидым гына каласынэм: 1913 ийыштэ сырэц-хлопокым ыштэн лукмаш 7,4 миллион цэнтнэр ыльэ, а 1936 ийыштэ 24 миллион нарэ цэнтнэрыш шуын. Посна колхоз-шамыч, кушто творчэский энтузиазм күкшö тэхникэ дэнэ да йал озанлык опыт дэнэ сочэтатылалтын гын, ожно лийдымэ сэнгымашыш вэлэ огыл, но мэмнамат öрыктарышэ сэнгымашыш шуыт. Шоналтэн ончаш вэлэ: ик гэктар гыч шүдö цэнтнэр хлопокым налат! Ик гэктарын хлопок парчалаштыжэ 600 пуд сырэц-хлопок кучалтэш! Тидэ ожно пызырналт илышэ калыкын шкэ пийал мумыжым огэш ончыкто мо вара!

Чыла рэспубликлаштат, чыла национальнэ областьлаштат промышлэнность шарлэн, фабрик дэн завод-шамыч ышталтыт. Тушто руш инжэнэр, тэхник, опытан пашазэ-ша-

мычын полшымышт дэнэ пашазэ дэн тэхничэский интэлли-
гэндийын национальнэ кадржэ кушкын шога. Утларакшэ
тидым палэмдаш куанэт: нинэ фабрик дэн заводласэ ста-
нок воктэн тўжэм дэнэ националкэ-ўдрамаш-шамыч шога-
лыт. Нуно альэ коло ий ожно гына—тружэницэ сэмынат,
ўдрамаш сэмынат йўршэшак кул ыльыч.

СССР калык-шамычын творчэствышт пэш кугу да шуко
шбрынан. Наукышто, тэхникыштэ, искусствышто—чыла вэ-
рэат национальнэ форман, социалистичэский содэржаньан
культур нигунам лийдымын пэлэдмашыжэ. СССР калык-ша-
мычын творчэствышт утларак рашын калык мурышто, пэш
шуко калык хорым, оркэстрым, самодэйатэльнэ тэатральнэ
кружокым ыштымаштэ пэш раш ончыкталтын. Чыла гайак
национальнэ рэспублик-шамычын шкэ государствэннэ тэа-
трышт уло. Мый Украин нэргэн подробно ойлаш ом тў-
нал. Тудын культуржо руш калыкын культуржо гайракак
корным эртэн. Украин калык шуко чытэн, самодэржавий
ваштарэш руш калык дэнэ пырля кучэдалын, руш калык
дэнэ пырля сэналтмашым чытэн, сэнымашкэ лэктэдэн.

Руш калык дэнэ пырля вачэ дэнэ вачэ йгырэ царизм,
помэщик да капиталист-шамыч ваштарэш кучэдалшэ грузин
калык нэргэнат тидымак каласаш кўлэш. Грузинский про-
лэтарнат руш рэволюционно пашазэ движэнийыштэ по-
чотно вэрым налын шога. Грузинский культур Йэвропысо
ончыл эл-шамычын культурышт дэнэ тўр шога. Совет
строй тидэ культурым у социалистичэский содэржаньэ
дэнэ пойдарэн, тудым адакат кўшкырак нўлталын.

Мурышто, Казахстан, Узбэкистан, Армэний да моло на-
циональнэ театр-шамычын постановкыштышт, музыкышто,
калык творчэствыштэ калык-шамыч, пычкэмыш казамат гыч
эрыкан элысэ волгыдо кэчын волгалтарымашкыжэ утлэн
лэкшэ сэмын, эрык ылышын куанымашыжым моктэн мурэн,
шкэ талантыштым кугу вий дэнэ ончыктэн шогат.

Мэ тыгэ шотлэна: Совет Ушэм дэч брдыштб дажэ ут-
ларак ончыл йэн-шамычат тидэ пэш кугу процэссын—ка-
лык-шамычын иза-шольакла ылымашыштым ыштымэ пашан

уло кэлгытшым аклэн огытыл. А вэт тидыжэ тўньаштэ альэ пэрвой лийын шога. Национальность-шамыч коклаштэ изак-шольякла ваш кэлшэн илымаш Совет Ушэмысэ сэмын шарлэн шогымым мэ историйыштэ ик кугыжанышымат огына шинчэ. Тудыжо ёрмаш: коло ий ожно рушынлан чылажланат ўшаныдымаш ыльэ, а кызыт Совет Ушэмысэ калык шамыч руш йолташ-шамычын опытыштым, руш искусствым, наукам, техникым тэмдымашын кучылтыт.

Национальность-шамыч коклаштэ нэнавиствым ылыж-тышэ фашизмлан чылт противовэс, Совет Ушэмысэ калык-шамыч коклаштэ сорэвнований кайа. Кажнэ национальность шурно лэктыш шотышто, паша лэктыш шотышто, фабрик дэн заводлаштэ пашан эффэктивностьшо шотышто пэрвой вэрым налаш тырша. Кажнэ национальнэ театр ончыл вэрыш лэкнэжэ да моло театр-шамыч ончылно шкэ преимуцэствыжым ончыктынэжэ. Национальнэ спортивнэ командэ-шамыч футбол, тэннис, тулэч моло дэнат ончылно лийнэшт. Но тидын буржуазнэ конкурэнций дэнэ нимо общыжат укэ. Тидэ сорэвнований Совет Ушэмысэ калык-шамычым огэш йўкшыктарэ, а шўманда, огэш торо, а пэнггыдэмда, огэш шалатэ, а цэмэнтироватла вэлэ. Кажнэ калык СССР социалистичэский строитэльствыштэ почотно вэрым налнэжэ. Узбэкистанын кажнэ пашазэ дэн крэсаньыкшэ—мый Узбэкистанын гына гражданинжэ омыл, мый Совет Ушэмын, кудын столицыжэ Москва, гражданинжэ улам,—манын кугу куанымаш дэнэ ойла.

КАЛЫК ТВОРЧЭСТВЫН НЉЛТАЛТМАШЫЖЭ

Тыгыдэ национальность-шамыч коклаштэ матэриальнэ срдэствэ дэн культур шарлымаш посна ойырлэн огэш кайэ—тудо пўтынь Ушэмысэ калык коклаштэ, да эн пэрвойак руш калык коклаштэ кайа.

Айдэмэ-шамычын сознанийышт гыч тошто тўнья, шкэ прэдрассудкыжо дэнэ, шэнгэлан кодшо техникшэ дэнэ, йэдиноличнэ пашажэ дэнэ эрэ утларак прэданий облас-

тыш кайа. У тэхникым кумдан пуртымо, у обществэннэ организованнэ пашаштэ у культур кушкэш, у йэн-шамыч, совет йэн-шамыч, сознательнэ строитель-шамыч кушкыт. Смэлэ каласаш лийэш: Совет Ушэмысэ калыкын тўн паша вий ужашыжэ шкэнжын утларак кугу большинствожо дэнэ у совет йэн-шамыч гыч. Тидыжэ тыгылай шотлэн лэкмаш дэнэ пэнгыдэмдалтэш. Совет строй 20 ий ила. Совет строй тўналтышыштэ 15 ийаш лийшэ йэн-шамычлан кызыт 35 ий.

Эртышэ ийла пэш чаплэ ий улыт. Нуно йэн-шамычын пэш чот кыртмэн ыштымыштым йодыныт. Совет государствын кэч кўчык да но кэлгэ содэржаньэ дэнэ тэмшэ, сылнэ историйжым шарналтымат сита. Совет художник-шамыч мутат укэ, тидэ эпохылан достойно производэний-шамычым ыштат.

Мэмнан творчэствэ нўлталтмашын тугай ойыртыш-шамычшэ уло,—могайэ ик элыштат укэ. Мутлан, кэч тужэч тўналаш: мэмнан дэнэ кажнэ гайак заводушто, колхозышто, совхозышто, кажнэ учрэждэнийыштэ да йатыр жактыштэ пырдыж газет, самообразованьэ, политграмот тунэмме кружок-шамыч, художэствэннэ самодэятэльность, литературне да тулэч моло кружок-шамычат улыт. Тидэ пашаш лу миллион дэнэ йэн шупшмо. Ик тидэ фактак совет калыкын культурностьшо кушмо нэргэн ойла, вэт тыштэ лу миллион дэнэ улшо йэн-шамычын культурышт кушмо нэргэн ойлалтэш.

Мэмнан элыштэ стахановский движэнийын шарлымыжэ, кушто пашазэ-шамычын культурно-тэхничэский шотышто ончыкыжо нўлталтшашыштлан тушым пыштымэ, совет калыкын культуржо нигунам лийдымын кушмым ок ончыкто мо вара?

Стахановын, Бусыгинын, Смэтанинын, Виноградова Дусья дэн Марусьан, Кривовосын, Дьукановын, Йусимын, Мазайын—мэмнан калык озанлыкыштэ нинэ новатор-шамычын лўмышт совет калыкын культуржо, политичэский сознательностьшо кушмо нэргэн огэш ойло мо? Тидэ тэвэ мо

нэргэн ойла: пашазэ класс кӧргыштӧ чаплэ производствэн-ник-шамыч авангард, — „шкэ пашаштын тэхникыштым тичмашньэк тунэм шуктышо да тэхникэ гыч мо налаш лий-мым эн шуко налын моштышо“¹⁾ йэн-шамыч ышталтыт.

Стахановский движэний колхозно крестьянствыма т авалтэн. Пасусо чаплэ стахановэц-шамычын—Марийа Дэмчэнкан, Паша Ангэлинан, Марина Гнатэнкон, Полагутинын, Оськинын, Дарья Мэльнікан, Мамлякат Нахангован, Паша Ковардакын лумышт кӧлан палэ огыл? Колхозник-шамыч коклаштэ сорэвнований кумдангын да кэлгэмын кушкэш. Совет йалын ончыл йэнгжэ-шамыч колхоз пасун кӱкшӧ шурно лэктышыжым налын шуктышаш вэрч кучэдалыт да йал озанлыкыштэ кӱкшӧ лэктышан пашан чаплэ образэцшэ-шамыч мэмнан уло, тидын нэргэн ожно шонашат йӧршэш лийын огыл. Ола дэн йал коклаштэ тошто, курым мучко лийшэ противоположность пытаралтэш. Колхозно производство, йал озанлык пашам механизироватлымаш, йалыштэ кумда политико-просвэтитэльныэ мэроприятий-шамыч тидэ противоположностьюм йӧршэш пытарашлан условийым ыштат.

Шуэн огыл мэмнан литературын лушкыдылыкшо нэргэн вуйшыймашым колына. Лийын кэртэш, айдэмэ пашан чыла сфэрыштыжэ койын шогышо тудо кугу кушмаш дэнэ та-настарымаштэ мэмнан литератур лушкыдо. Но „мэмнан литератур чыла калык дэн эл-шамычын чыла литерату-рышт дэч эн самырык. Тидын дэнак пырляк тудо эн идэйнэ, эн ончыл да эн рэволюционный литератур“²⁾. Тидэ литератур Совет элысэ калык-шамычын социалистический пашашт нэргэн, Совет Ушэмыштэ пийалан илыш нэргэн ойла. Тудо социалистический строитэльствэ пашалан слу-житла; мэмнан литературно производэний-шамычын гэро-йышт тидэ у илышын активный строитэльжэ—пашазэ, па-

¹⁾ Сталин, Стахановэц-шамычын пэрвой Всэсоюзный совэщанийыш-тышт ойлымыжо, 10 стр., Партиздат, 1937 ий.

²⁾ Жданов, Совет литератур туньаштэ эн идэйнэ, эн ончыл литера-тур, 8 стр., Партиздат, 1934 ий.

шазэ Удрамаш колхозник, партийэц, инжэнэр, комсомолэц, пионер, озанлык пашайэн-шамыч улыт; мэмнан произвэдэ-ний-шамычын тэматикшэ — тидэ мэмнан элысэ калыкын творчэский пашажэ.

Тидэ СССР-ын ончыл индустриальнэ эл вэлэ огыл, туньаштэ эн шолдыра социалистичэский зэмлэдэлийан эл вэлэ огыл, но ончыл социалистичэский культуран эл лий-мыжэ нэргэнат ок ойло мо вара?

Мэждународный конгрэсс дэн конкурслаштэ мэмнан учо-ный, пианист, скрипач, артист, мурызо, танцор, куржшо, ийшэ, шахматист-шамычын могай сэнгымаш ыштымыштым чыланат шинчат.

Мэмнан кадр тэхникым Өртнёрлэн, мэмнан эл ий йэда у кугу организатор, бойэц, энтузиаст, гэрой-шамычым ышта. Тидым Совет Ушэмын гордый соколжо-шамычын—Чкало-вын, Байдуковын, Бэляковын, Громовын, Данилинын, Йума-шэвын гэроичэский чонэштымашышт эн сайын ончыкта.

Мэмнам йодын кэртыт да йодыт: мэмнан элыштэ паша лэктышын тыгэ, нигунам лийдымын кушмыжым, совет ка-лыкын культуржо кушмым, творчэстын пэлэдмыжым мо дэнэ вара умылтараш? Мэ Сталин йолташын шомакшэ дэнэ вашмутым пуэна: „илаш сайрак лийын, йолташ-шамыч. Илаш вэсэларак лийын. А кунам вэсэлан илалтэш, пашат вийна. Тыжэч ыштэн лукмашын күкшө нормыжо. Тыжэч паша гэрой дэн гэроиньэ-шамыч“¹).

СССР—КУАТЛЭ ДЭРЖАВЭ

Шэмэр-шамычын родной авашт лийшэ туньаштэ йэдин-ствэннэ улшо эл—мэмнан родинэ кугу да чаплэ. Историй пуйто нуным түжэм ий дэнэ паша ыштымылан, ойго дэн ор-лыклан, чыла ожнысылан наградитлэн.

Мэмнан эл Лэдовитый окэан гыч,—тудын островла дэн ийлажэ гыч тунгалын, кушто совет гэрой-шамыч природо дэнэ кучэдалыт благодатнэ йуг—Шэм тэнгызын сэржэ мартэ;

¹ Сталин, Стахановэц-шамычын Пэрвой Всэойузный совэшани-йыштэ ойлымыжо, 15 стр. Партиздат, 1937 ий.

Фольский дэн латвийский границэ гыч, Тихий океан мартэ шуйнэн кийа.

Тэриторийын кумдалыкшэ мэмнан мландыштэ улшо түрлө—түрлө поянлыкымат ончылгочак палэмдэн. Сэвэр чодра дэнэ лэвэдалтын, кудын качэствыжэ пүтынь тўньалан палэ. Сэвэр гыч йугыш, запад гыч востоқыш, чыла вэлышкат миллион дэнэ йэным пукшэн кэртшэ уржа дэн шыданг ұдымө мучашдымэ пасу-шамыч кайат. Нунын воктэн айдэмын тёрлымө лум гай ошо хлопокан равнинэ, чай плантаций, виноградник-шамыч улыт. Сылнэ колхозно садлаштэ совет власть годым ыштымэ саска-шамыч—мандарин, апэльсин, лимон кўйыт.

Мэмнан энэрна, йэрна-шамыч да эл воктэн улшо тэгыз-шамыч шуко кол запас дэнэ тэмыныт. Кумда пасу дэн олык мучко шолдыра дэн тыгыдэ волык кўтў-шамыч коштыт. Мэмнан ньэдрна кўртньө руда, шўй, нефть, шёртньө, миньэрал ұйангыш да мучашдымэ шуко моло пайдалэ ископайэмый дэнэ пэш поян.

Лу тўжэм километр дэнэ кўртньө корнын вурс рэлысыжэ-шамыч кайат. Мэмнан тэгызна дэн шуко вўдан энэрна дэн совет-йэн-шамыч канал-шамычым ушэныт, нунын дэнэ йуг гыч сэвэрыш, запад гыч востоқыш да мёнгэшлат мучашдымэ груз—айдэмын лэктышан паша рэзулътатшэ—колталтэш.

Чодра, ньэдрын поянлыкшэ, пашазэ дэн колхозник-шамычын лэктышан пашашт, нунын тэхникым тунэм шуктымышт элыштэ индустриальнэ строитэльством кумдан шарэн колташ йёным пуэныт. Тўжэм дэнэ фабрик, завод, электростанций-шамыч ышталтыныт. Мэмнан Днэпр, Волхов гай энэрна-шамыч ожно грузым шупшыкташ гына полшэныт, кызыт пэш шуко элэктричэский ээргийым пуат. Тошто кугыжан Российлан вий шутыдымо улшо йёршэш у наша отрасль-шамычым ыштымэ. Ожнысо дэнэ танаста; раш лийдымэ металлургичэский промышленностьым ыштымэ; автомобильнэ дэн тракторно завод-шамыч ышталтыныт-авиационно промышленность ышталтын; синтетичэский

каучук ышталтэш; колхозно пасу-шамычлан химичэский удобрэньэ ыштымашым ий гыч ийыш нөлтэн шогышо химичэский промыслэнностьым ыштымэ. Чыла тидэ угла-ракшым примитивнэ крэстьянский пашан улшо тошто кугыжан, аграрно-йорло Российым Совет Социалистичэский Рэспублик Ушэм маналтшэ кукшын атыланышэ индустриальнэ элыш савырэн.

Тошто кугыжан Россий кугу дэржавэ-шамыч шотышто шогэн. Но тидэ тудлан нунын данницышт лийаш мэшайэн огыл. Но Россий гыч кугу парышым луктын шогышо эл-шамычшат парымэш кодын огытыл. Царизмлан да господствуйушо руш класс-шамычлан нэлэ жап толмо годым нинэ эл-шамыч нунылан шкэ окса мэшақышт дэнэ полшаш толэдэныт. Тыгэ 1905 ийыштэ лийын, кунам рэволюционно пашазэ класс дэн крэстьянствэ царизмым тэвэ-тэвэ колымэш пэрэн шуат ыльэ. Тидэ жапыштэ француз банкир-шамыч шкэ „клиентурыштым“ утараш тольыч.

Капиталист туньан заправилжэ-шамыч мэмнан, Совет Ушэмыш огыт тол, а чынжым каласаш гын,—шыдын ужынкэртдымаш дэнэ ончат. Да, уло, молан ужын кэртдымын ончаш. Эн пэрвойак, мэ нунылан мэмнан пашазэ-шамычым эксплуатироватлашышт, мэмнан мландын нэдржэ дэнэ пайдаланашышт йбным пытарэн улына; кокымшыжо—да тидэ тунжб—мэ шкэнан капиталист-шамычым сұмырышна. Мэмнан дэнэ властыштэ пашазэ класс дэн крэстьянствэ шога. Тидын дэнэ мэ туньасэ чыла шэмэр-шамычлан шэмэр-шамычын капиталист дэч посна илэн кэртмэ образэдым ончыктэн пуэн улына. Тэвэ тидыжым капиталист-шамыч мланна нигузэат проститлэн огыт кэрт. Тыжэчак нунын ужын кэртдымын ончымыштын нэгызшэ да тидын дэнак пырльа Совет Ушэм ончылно вольык сэмын лүдмышт лэктын шога.

Разбойничий финансэ капиталын оруженосэцшэ—фашист-шамыч, маниак сэмыч, ик шонымаш дэнэ тэмыныт—Совет Ушэмым шалаташ. Нуным мэмнан элын пэш кугу пространствыжэ, тудын ұдымб пасулажэ, угыч ыштымэ фабрик дэн заводшо-шамыч шупшыт; нуным мэмнан нэдр

дэн мэмнан чодрана шупшыт, нуным мэмнан шэмэр-шамычын лэктышан пашашт дэнэ ышталтшэ пойнлык шупшэш. Нинэ хищник-шамыч, шужышо шакал-шамыч сэмын, мэмнан границэ воктэн шэкланэн коштыт, мэмнан тэриториыйш пурашлан рожым муаш тыршат. Но мэмнан границэ нэггыдэ. Тудым мэмнан чаплэ Йошкар Армийын бойэцшэ-шамыч аралат. Иктаж могай вэрыштэ случайнэ вончэн кэртшэ нинэ хищник-шамычын посна попыткышт нуныланак плачэвнын пытэдэн. Мэмнан бойэц-шамыч нуным чама-ныдэ лаштыртылыныт.

Мэмнан армий, калык армий, Совет элым, тудын тыныс социалистичэский пашажым бдитэльнэ аралэн шога. Моло сэмынжэ лийынат ок кэрт. Вэт мэмнан армий—тидэ СССР-ысэ колхозно крэстьянствын, пашазэ классын да чыла чэстнэ граждан-шамычын эн сай эргышт. Калык дэн армий коклаштэ тыгай кыл—родствэнность тўнъаштэ нигуштат укэ. Мэмнан Йошкар Армий—тидэ калыкын эн сай ужашыжэ. Тудо калык дэнэ пырля корнышто ваш лиймэ чаракым сэга, тудо калык дэнэ пырля пўртыс вийым сэга, тудо калык дэнэ пырля культурым, ончыкылык адакат сайракым сэгэн налэш. Тудо калык дэнэ пырля, тудын ойыраш лийдымэ ужашыжэ лийын, Совет Ушэмын тўрыслыкшым да тўкаш лийдымылыкшым, мэмнан элыштэ ылышэ чыла калык-шамычын пийалыштым бэззавэтнэ арала да ара-лаш тўналэш.

Мэмнан родинэ чаплэ. СССР-ысэ чыла калык-шамыч тудым мучашдымын йөрлатат да йөрлатыдэжат огыт кэрт. Вэт тидэ мландэ шарын йэдинствэннэ ужашыжэ, кушто шэмэр массэ, пашазэ класс, крэстьянствэ—шкэ пийалыштан оза улыт; вэт тидэ йэдинствэннэ эл, кушто властыштэ пашазэ дэн крэсаньык-шамыч шогат. Капиталистичэский эллаштэ пролетарийын родиныжэ укэ. Тушто капиталист-шамычын родинышт уло. Совет Ушэм—тидэ шэмэр-шамычын родинышт. Миллион дэнэ йэн-шамыч Октябрь социалистичэский рэволюций кэчэ гыч чын родиным муыныт, нуно тудым тушман-шамыч ваштарэш кучэдалмаштэ онышт дэнэ

аралэн кодэныт да аралэн шогат. Кузэ вара мланна тудым йбраташ огыл, кузэ вара мланна тудын вэрч кучэдалаш огыл?

Совет йән-шамычын патриотизмышт йбратэн обработыватлымэ пасулаштэ, чаплын ыштымэ фабрик дэн заводлаштэ, элын обществэннэ ылышыштыжэ кумда массын активнын участвоватлымаштэ, шкэ культурностыым нблташ тыршымаштэ ончыкталтэш. Тидэ патриотизм кажнэ красноармэйэцын — тудын аралымаштэ мэмнан родинэ Совет Ушэмын чыла тушманжэ-шамычлан сэнгаш лийдымэ улмым умлымаштыжэ ончыкталтэш. Садланак калыкат изи гыч тўналын кугу мартэ шкэ Йошкар Армијжэ вэрч чот тыршымым, тудым йбратымым ончыкта.

Пашазэ класс дэн крэстьяйнствэ властыым сусыртыл пытарымэ элыштэ налын, тушто утларакшым толымо крэстьяйнствэ, шаланышэ фабрик дэн завод-шамыч ылыч. Эл калык тушман-шамыч дэнэ тэмын ыльэ, нуно шкэ родиныштым ик сэрэбрэникланат ужалаш йамдэ ылыч. Эр вэл гыч да кас вэл гыч тамлэ шултышым руалтэн налаш шонышо иностраннэ полчищэ-шамыч эл ўмбак нушкыныт.

Коло ий коклаштэ СССР калык-шамыч шуко ыштэныт. Тудын чыла луклажэ интэрвэнт-шамыч дэч эрыкталтын, эл матэриальнэ шотыштат культур шотыштат гигантски кушкэш, тидын дэнэ тудын войэннэ куатшат пэнгыдэмэш. Мэждународный отношэний Олимпэштэ Совет Ушэмын йўкшб эрэ чотрак да чотрак йонгалтэш. Тидэ йукум СССР-ын танжэ-шамыч—шэмэр массэ вэлэ огыл, но тушманжэ-шамычат эрэ вниматэльнырак колышташ тўналыныт.

СССР—пашазэ дэн крэсаньык-шамычын вэликий Эл.

КОММУНИСТИЧЭСКИЙ ПАРТИЙ— ШЭМЭР-ШАМЫЧЫН АВАНГАРДШЭ

Шудб тўжэм дэнэ йән-шамыч шканышт йодышым пуат: кужэч Совет Ушэмысэ калык-шамычын тынар кбргб ви-йышт лэктэш? Мо нунын тынар виан кушмыштым луктын шога?

Тидэ йодмашлан вашмут пэш простой, тудым кажнэ йэн мун кэртэш: тидэ коммунистический партий. Тудын вуйлатымыжэ почэш мэмнан элысэ пашазэ класс ныллэ ий утла кучэдалэш, тудын вуйлатымыжэ почэш пашазэ дэн крэсаньыкшамыч властым налыныт, тудын вуйлатымыжэ почэш мэшкэнан элыштэ царизм дэн капитализмым сэнэн улына, тудын вуйлатымыжэ почэш мэ социализмым ыштэн улына. Совет Ушэмыштэ мо ышталтэш—чылажат коммунистический партийын программыжым шуктымаш улэш. Коммунизм йэн-шамычым вэличайший пафос дэнэ заражатла да кумылыштым нолта, коммунизм тыгылай физический пашалан шұлышым пуа, тудым кэлгэ идэйнэ содэржаньэ дэнэ тэма.

Пашазэ класс дэн крэстьянствын эн сай эргышт, шэмэршамычын утларак активнэ ужашыжэ коммунистический партийыш пура, тушко пашазэ класс дэн крэстьянствын пашажэ вэрч кучэдалашлан пура. Моло сэмынжэ лийынат огэш кэрт!

Коммунистический партийын шкэ специфический интэрэсшэ, шкэнжын посна цэльжэ укэ. Тудын интэрэсшэ, тудын цэльжэ—тидэ пашазэ классын да колхозно крэстьянствын интэрэсшэ дэн цэльжэ. Коммунистический партий калыкын кайшаш цэльым формулироватла да опрэдэлитла, тидэ цэльым ылышыш пуртэн кэртшашлык срдэствэ дэн йоным организоватла да чумыра, палэмдымэ задачым ыштэн шуктымашым вуйлатэн шога.

Коммунистический партий массэ дэнэ пэнгыдын кылдалтын,—тудын дэнэ кылдалтдэжат ок кэрт. Коммунистический партий массын интэрэсшым ончыктэн, тудым организоватлэн, волгалтарэн да тидэ цэль шуктымаштэ тудым виктарэн шогэн, массэ дэнэ пырля гына шындымэ цэльым ылышыш пуртымашкэ шуэш. Партийын массэ дэнэ пэнгыдэ кыл кучымыжым йомдарымаш тудын коммунистический содэржаньым йомдарымаш лийэш ыльэ.

Шэмэр массэ дэн коммунистический партий—тидэ ик тичмаш улыт. Йарак огыл Лэнин нэргэн шарнымаш айдэмэ-

шамычын сознаньыштышт ила вэлэ огыл, но эрэ кугурак да кугурак вэрым налэш. Йарак огыл Сталин лум миллион дэнэ йэн-шамычын шумыштышт восторгым, куанымаш дэн лышыл улмо чувствым луктэш. Коммунистический идэйн выразительжэ—Сталин дэнэ великий русский социалистический революцийын эрэ нолталт шогышо движенийын пүтынь историйжэ кылдалтын, тудын дэнэ шонымаш, ушанымаш да Совет Ушэмысэ калык массын ыштэн шуктымо сэнгымаш-шамычшэ кылдалтыныт. Пүтынь калыкын йоратымыжлан вашмут сэмын Сталин йолташын ойжо йонгалтэш: „Ушанэн кэртыда, йолташ-шамыч, мый ончыкыжат пашазэ классын пашажлан, пролэтар революцийын да туньамбал коммунизмын пашажлан шкэмын уло вийэмым, шкэмын уло моштымашэмым, да күлэш лийэш гын, шкэмын уло вүрэмым, чүчалтыш почэш чүчалтышым пуаш йамдэ улам“¹⁾.

Коммунистический партий СССР калык-шамычын каймэ исторический корнын свэточшо. Коммунистический партий социалистический родинын эргышт-шамычым ончык наггайа, нуным энтузиазм дэнэ заражатла, тыгэ нунын массовый гэройствыштым, родинэ йоратымыштым луктэш.

Совет Ушэмысэ калык-шамыч коммунистический партий вуйлатымэ почэш ончыкылык сай илыш вэрч кучэдалыныт. Коммунистический партий вуйлатымэ почэш нуно кызыт сэнгымаш гыч сэнгымашыш кайат. Сталин йолташ вуйлатымэ почэш Совет Ушэмысэ калык-шамыч коммунизмом сэнгэн налыт!

Эртымэ корным, кудын тунгалтышыжэ Кугу социалистический революций ыльэ, ончэн лэктатат шэмэр массын творчэский вийжылан, тудын гэройствыжлан, мэмнан партийын идеалжэ вэрч кучэдалмаштэ тудын бэззавэтнэ прэданнэ улмыжлан куанымэ, өрмө чувство дэнэ авалталтдэ от кэрт. Тидэ творчэский вий утларак рашын чрэзвычайнэ VIII-шэ Совет сйэздын приниматлымэ ССР Ушэм Конститу-

¹⁾ 1929 ий 22 декабрьсэ „Правда“

цийыштэ ончыкталтын. Калык тудым Вэликий Сталинский Конституций манэш.

Конституций шэмэр массын мом ыштэн шуктымыжым да сэнэн налмыжым эн кучык формулировка дэнэ возэн, тудлан йуридикэский пэнгыдэмдэн шындэн.

Сталинский Конституцийым ыштымаш да приминатлы-маш СССР калык-шамычын развитийыштышт, калык власть вийангмаштэ кугу историчэский ончык тошкалмаш. Капитализм эллаштэ демократийын тугакат жалкэ улшо формыжат шалаталтэш, а йатыр эллаштэ демократий йбршэш лаштырталтын да фашизм дэнэ олмэшталтын. Тидэ жапыштак Совет Ушэм избиратэльтэнэ систэмыштэ умбакыжат демократизацийым пурта, пашазэ дэн крэсаньык-шамычым государствэннэ управлэньыш шупшэш, пашазэ класс диктатурын базыжым кумдагда, диктатурым „общэствэ шотышто государствэннэ вуйлатымашын утларак лывыргэ, тыгэрак,—утларак вийан систэмыш...“¹⁾ савыра.

Путынь совет власть, кучыч туналын улкб шумэш, СССР Вэрховный Совет гыч туналын йал совет мартэ, всеобщо, вик да тюр сайлымаш дэнэ тайнэ голосоватлэн сайлалтэш. Тидэ—государствэннэ орган-шамычын пашашт шотышто калык контрольым вийандымаш лийэш. Тидэ лийэш: властыштэ шогышо кажнэ йэнгым тужэм дэнэ тудын избиратэльтжэ-шамыч шекланаш туналыт. Тидэ лийэш: тудо альэ тидэ власть предствитэльтын злоупотрэблэньыжэ вэрч, титакшэ вэрч, паша ышташ моштыдымыжо вэрч избиратэльт коргыштыжө шкэнжын моральнэ отвэтствэнностьшым шиждэ ок кэрт. Тидэ, шкэ могырымжо, калык массыштэ государствэнность сознанийым, совет социалистичэский государствын сэнэн шогышашыжэ да турсылыкшб вэрч мут кучымашым вийангда, пэнгыдэмда.

СССР Конституций совет демократийым кумдан шара. Тудо граждан-шамычын праваштым увэртарымэ дэнэ ок чарнэ, а нуным законодатэльтэнэ порьадкэ дэнэ обэспэчи-

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проэкт нэргэн, 27 стр., Партиздат, 1936 ий.

ватла. „Сандэнэ раш, у Конституций проектын демократизмыжэ—вообщэ „обычнэ“ да „чыла признатлымэ“ демократизм огыл, а *социалистический* демократизм“¹⁾).

Конституций калык судымат демократизироватла, тудым калык всеобщо, вик да тӕр сайлымэ права нэгызэш, тайнэ голосоватлэн сайла. Совет власть калык кидыш пэш кугу государственнэ важностьан институтым пуа, чыла капитал эллаштэ гын тидэ шэмэр-шамычым пызырымэ орудий лийын шога. Тидым калык власть гына ыштэн кэртэш. Тидэ фактыштэ, вӕд чӕчалтышыштэ улшо сэмын, совет стройын чыла системжэ койэш.

Калык шкэ мландыжым вэс элласэ интэрвэнт-шамыч дэч сэнэн кодашлан шуко вийым пыштэн, кугыжан свора дэнэ кучэдалмаштэ шуко вӕрым йоктарымэ. Совет государством ыштымашкэ, промышленность дэн йал озанлыкым вийанды-машкэ, Совет Ушэм калык-шамычын культурыштым вийанды-машкэ пашазэ, крэсаньык да чыла чэстнэ совет граждан-шамычын вийыштым шуко пыштымэ.

Гэроичэски эртымэ тидэ корнын результатыштыжэ калыкын „СССР-ыштэ социализм сэнгымэ факт нэргэн, СССР шэмэр-шамычым капиталистический куллык гыч утарымэ факт нэргэн, СССР-ыштэ кумдан шарымэ, мучаш мартэак последовательнэ демократий сэнгымэ факт нэргэн просто да кӕчыкын, протокольно стиль сэмын гайракак, трактоватлышэ исторический документшэ уло...

Кучэдалмэ да йӕсылыкым чытымэ корным эртымэк сэнгымашын саскажэ нэргэн ойлышо шкэ Конституцийым ыштэн шуктымаш кумылым ласканда, куандара. Мэмнан калыкын мо вэрч кучэдалмыжым да тӕнӕамбалсэ-исторический сэнгымашым кузэ ыштэн шуктымыжым палэн шогымаш кумылым ласканда, куандара. Мэмнан калыкын шуко йоктарымэ вӕржӕ арам йомын огыл, тудо шкэ результатшым пуэн,—тидым шинчымаш кумылым ласканда, куандара. Тидэ мэмнан пашазэ классым, мэмнан крэсаньыкым,

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, 20 стр., Партиздат, 1936 ий.

мэмнан трудовой интэллгэнцийым вооружатла. Тидэ ончыко нангайа да законно кугэшнымэ койышым нолта, Тидэ шкэ вийлан ўшанымым пэнгыдэмда да коммунизмын у сэнгымашыжым ыштэн шуктымаш вэрч у кучэдалмашкэ мобилизоватла¹⁾).

Тэвэ молан шэмэр-шамычлан социалистический родинэ тыгэ лишыл, шэргэ да йбратышашлык. Тэвэ молан шэмэр массэ шкэ вождышым Сталин йолташым пэш чот йбрата.

Партий да тудын вождышо Сталин йолташ вуйлатымэ почэш лүддэ ошкылын, ончыко, коммунизмыш!

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проэкт нэргэн, 44 стр., Партиздат 1936 ий.

1. 1937

№ 221

И. Д. Д.

СОДЭРЖАНЬЭ

СССР-ыштэ пашазэ класс мом ыштэн шуктэн	5
Колхозно крэстьянствэ—Совет властын ушанлэ . энгэртишыжэ	14
Совет интэллигенций	21
СССР—калык-шамыч кэлшэн илымэ эл	25
Калык творчэстын нөлталмыжэ	30
СССР—куатлэ дэржавэ	33
Коммунистический партий шэмэр-шамыч авангард .	37

Отв. редактор *С. Е. Егоров.*

Техредактор *Т. Бутенин.*

Коррэктыр *А. Исакова.*

Ногаан 3/XI—37 ий, пэчатыйш 21/XI—37 лй пумо.

Марлит № Б—396. Издательствын заказ № 63, типографийын—69.

Тираж 10000+120. Кагаз кугыт 60×92¹/₁₆. 2,75 пэч лист.

Пэчатый листыштэ 29000 типографский знак.

Маргосиздатын 1-й типографийжэ. Йошкар-Ола, Совет урэм, 54.

The first part of the document
 discusses the importance of
 maintaining accurate records
 and the role of the
 various departments in
 ensuring that all information
 is properly documented and
 accessible to those who need it.
 It also outlines the procedures
 for handling confidential
 information and the steps
 that should be taken to
 protect sensitive data.
 The second part of the
 document provides a detailed
 overview of the current
 status of the project and
 the progress that has been
 made to date. It includes
 a list of the key milestones
 that have been achieved and
 a schedule for the remaining
 work. The document also
 identifies the resources that
 are required to complete the
 project and the potential
 risks that could impact the
 timeline.

The final part of the document
 provides a summary of the
 key findings and conclusions
 of the study. It highlights
 the main points that have
 been discussed and provides
 a clear and concise overview
 of the overall results. The
 document also includes a
 list of references and a
 glossary of terms.

410127

ИИИДР-А
3-17

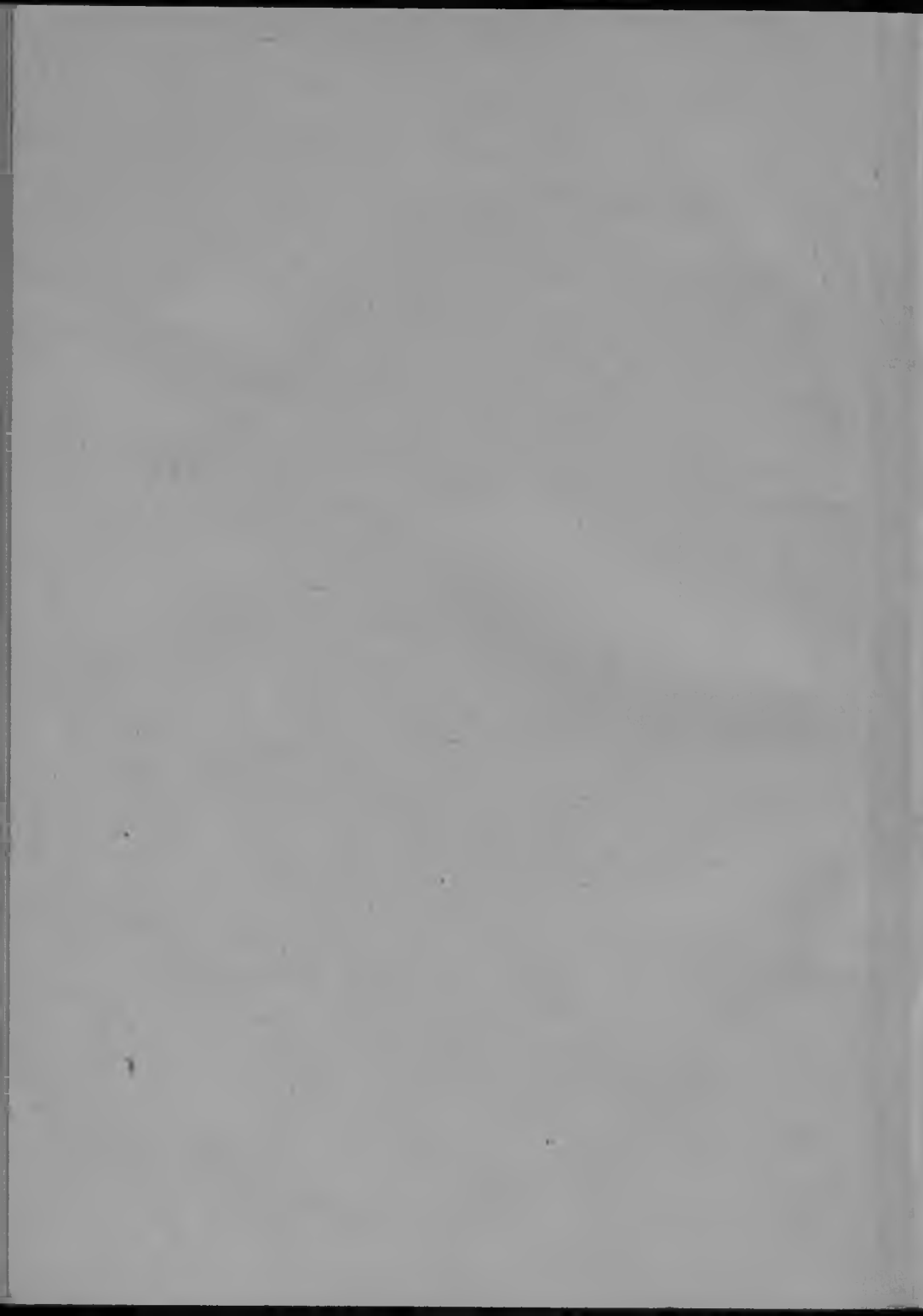
15 ыр.

М. И. КАЛИНИН. Что дала
советская власть трудящимся.

На марийском языке.

5

2

	Map.
H	3-17.